

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Karácsonyra.

Rideg, fagyasztó halál vett uralmat a nagy természet világa felett. Mint óriási szemfedő, úgy borult a vastag hólepel a téli álmát pihenő föld hideg tetemére. A léghört nehéz, fojtó köd ülte meg, melynek sűrű fátyolán alig-alig tud áttörni a nap bágyadt, elvénült fénye, fáradt sugarainak semmi melege, semmi életető melege nincsen. Olyan sivár, olyan busító, olyan élettelen minden, mint — — a sir. Pusztulás vesz körül bennünket, a halál ólalkodik körülünk. Az ég az ő madarait sem akarja kimélni: hidegtől, éhségtől dermedten hullanak azok alá a lombtalan ágakról.

Ez a szomorú rajzolata a külső világ arculatának. Azonban nem ver, nem verhet le bennünket reménytelenül a szomorú kép: a világ alkotmányát minden vonásában végtelen bölcsességgel állította, szerkesztette egybe az Ur, ki a nagy mindenség fölött parancsol, uralkodik. Az égi testek világrendjében a „naptérítő“ megállítja utjában a hanyatlást, az erőtlenedést, a pusztulást; az elfogyatkozó napokat percenként észrevétlenül növeli, nyújtja, s a fokozatos halálba-merülésből fokozatos az új életre való ébredés is, míg egyszer csak újra élet vesz körül bennünket; élet, zibongó, mosolygó, nevető élet, melyben magunk is újra éledünk.

Amolyan szomorú arculatja volt az emberiség szellemi életének is a Krisztus eljövetelét megelőző végtelen századokban. A zsidó vallás a választott nép szűk körében sem volt képes kellően világítani, melegíteni s ez által erkölcsi életet kelteni.

De meglegelte az Ur a tél élettelenességét. A második teremtés nagy munkáját hajtotta végre, midőn, mint lelki „naptérítő“, világra bocsátotta a világ idvezítőjét, a Jézus Krisztust. És „ebből tetszett meg az Istennek hozzánk való szerelme, hogy amaz ő egyetlenegy szülött fiát elbocsátotta e világra.“ Az Ő hozzánk való elbocsátásának emlékezetére néhány nap múlva karácsonyi ünnepet fogunk ülni. Emlékezzetek meg e napon arról a szomorú korszakról, a mely fölött még nem világított Krisztus evangéliumának világossága. Emlékezzetek meg hálataljes szívvél Isten szeretetéről, kegyelméről, ki „ugy szerette e világot, hogy az ő egyetlen szülött fiát adná, hogy minden, valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök életet végyen.“

Am a gyarló ember meg tudta cselekedni, hogy az evangélium napjától is elfordítsa a lelkeket, megvesztegesse az igazságot s emberi találmányokkal fertéztesse meg annak tisztaságát. Az uralomvágy, a szennyes egoizmus egész kasztot tömörített erős falánkszba, hogy a tudatlanság ködébe visszanyomott emberiség megtévesztése után uralkodjék, dőzsöljön, kéjelegjen . . . egész addig, míg örök emlékü reformátoraink világot gyújtottak s annak fényénél visszavezérelték a megkínzott lelkeket Krisztus szent tudományának üdítő kristály-forrásához, melyből az életnek italát meríthették.

Azonban éppen ez idők folyása szerint azt kezdjük észlelni, hogy a reformátorok nagy munkája távolról sincs befejezve. Mintha ismétlődnék, a mikor ama sárkány megharaguvék és elméne hogy hadakoznék egyebekkel az ő magvából valókkal, az Isten parancsolatit megörzőivel, és a kinnél vala a Jézus Krisztusnak tanubizonyságtétele. (Jel XII. 17.) A sötétség

vitézseinek egész légiói elszánt erővel szállnak harcba s vetik magukat a bárányok aklára, hogy régi hatalmukat visszaerősököljék. Az evangéliumi igazságok bajnokát ma is fegyvertelenül szeretné a fenevadak vermébe dobni a világi gazdagság hatalmával vértezett papizmus. S célja érdekéből képes szövetséget kötni akár magával a sátánok fejedelmével.

Eléri-e célját? Sikerül-e még egyszer letagadni, hogy a föld forog? Engedi-e az emberiség, hogy szeméit mégegyszer kitolják s így vezessék vakon, dögletes levegőben az összeroskadásig, a sirig? . . . Nem hiszem! A pokol is csak ideig-óráig ült diadalt a Krisztus felett. Most, a természeti világ sivárságának, élettelenségének napjaiban érzem, tudom, hiszem, várom és remélem, hogy egy újabb halálbamerülés veszedelme csak ideig-óráig fenyeget. Isten nem csufoltathatik meg. Igazságának napja fel fog derülni minden népek fölött; közeledünk, közelednünk kell a naptérítő vonalához, s azontúl a született Jézus tiszta evangéliumának melegítő, világító és éltető sugarai fogják széles e világon táplálni a lelkeket az idők végeztéig az örök életre.

A magyar biblia dicső és szomorú napjairól.

Elmondta a hittanszaki önképző társulat által rendezett 3-ik „Protestáns estélyen” Balogh Ferencz theol. akad. tanár 1902. dec. 14-én.

Mélyen tisztelt gyülekezet, Tiszteletes „Hit-

tanszaki Önk. Társulat” Nemes „Énekkar” és nemes Tanuló ifjuság!

Mindenekelőtt üdvözlöm kell a Hittanszaki Önk. Társulatot és szabadságot veszek erre azon jognál fogva, hogy 33 évvel ezelőtt megalakítottam, az akkori derék ifjuság segítségével, ezen Hittanszaki Önk. Társulatot (Éljenzés). Ott voltam bölcsoje ringásánál, fokonként való emelkedésénél. 18 éven át vezettem és irányítottam erősödésében. A remény, melyet az akkori ifjuság és Tanári kar hozzá kötött, immár valóra vált. Már második korszakát éli, még pedig egy dicsőségesebb korszakát a H. Ö. T.

Az első korszakból csak egy vonást említek fel, mikor 1872-ben a hatalmas Juhász Péter debreceni reformátornak három százados halála napján ezen Hittanszaki Ö. T. derék városunk 4. pontján ült ünnepet s hívta fel rá a polgárokat. 4 év múlva egyetlen pont volt Debr. első, hol megünnepeltük 1876. febr. 11-én a gályarabságból való szabadulásnak felséges napját. S 19 év múlva ide varázsoltatott a gályarab lelkészek emlékoszlópa.

Eddigi működésének nem voltak sok külső jelei. Szerintem 1895. kezdődik a H. Ö. T. működésének második korszaka, mert ezzel kapcsolatba jött a reformáció emlékének évenkénti megünneplése és ezzel kapcsolatban a H. Ö. T. több derék ifjusági egylettel s a tanári karral egyetemben, kiszélesítette működését és midőn

TÁRCA.

Közistentiszteletünk.

VI.

A keresztyén adakozás.

Az Észak-amerikai Egyesült Államok presbyteriánus egyházának isentiszteleti szabályozó könyve, mint láttuk, 1789-ben, vagy már előbb is, úgy intézkedett, hogy az urvacsoraosztás alkalmával a záróimádság után eszközöltessék a gyűjtés a szegények számára, és az urvacsorai elemek beszerzési költségeinek fedezésére; vagy hát akármely más időben is megtörténhetik ez, a mikor azt a presbyterium alkalmasnak gondolja. A közszokás aztán a záróének előtt hajtotta végre az adakozást. Nem mulaszthatjuk el annak megjegyzését, hogy skót és amerikai elődeinkre nagy nehézségeket kellett annak a körülménynek háritania, hogy ők a keresztyén adakozást nem úgy tekintették, mint Istennek tett adományt. Nem nézték ők túl azon a közvetlen célon, a melyre a pénzt gyűjtötték. Szemeik soha sem láttak túl magán az elfogadón. Innen aztán nem úgy nézték, és észszerűleg nem is nézhették úgy e tényt, mint Istennek tett adományt s mint az istentiszteletnek egyik alkatrészét. Láttuk, hogy mennyire hangsúlyozták azokban az időkben, hogy az istentiszteletben semmi olyan

elem ne legyen, a mit a szentírás elő nem ír, de világos, hogy, legalább a mi református egyházainkban, nem volt olyan ember, vagy olyan testület, a ki vagy a mely különösebben fáradozott volna annak földértésében, hogy pénzünknek, mint hívők és mint keresztyének pénzének adása, vagyis a keresztyén adakozás tényleg Istennek való adomány-é, vagy hogy ez a tény tekinthető-é istentiszteleti ténykedésnek?

Már pedig annak a felfogásnak, hogy a benső értékű javaknak a szentélyben való keresztyén adományozása istentiszteleti tény, és így az az istentisztelet egyik alkatrésze gyanánt tekintendő, — annak a felfogásnak bibliai alapja van.

Az Észak-amerikai Egyesült Államok presbyteriánus egyháza, ha jól tudjuk, a legújabb időben megtette a kezdeményező lépéseket e felfogás elismertetésére, és pedig a következő okok alapján: a kérdés az új keresztyén fejlődések világításában új vizsgálat és érdeklődés tárgyává tétetett; a keresztyénekre ezen újabb időben az adakozásnak, és pedig a rendszeres, az aránylagos, tehát nem az ötletszerű, adakozásnak nagy kötelessége háruult; azoknak a céloknek a száma, melyekre a keresztyéneknek újabb adakozniok kell, jelentékenyen megsaporodott; végül pedig az egyház több éven keresztül vizsgáltatván a kérdést bizottságai által, 1885-ben arra az új álláspontra helyezkedett, hogy „Istennek adakozások által való tisztelte teljes összhangzatban a szentírás istentisztelet egész szellemével.”

De hát igaz-é ez a felfogás?! Dacára minden

ezen működését a Protestáns Estélyekkel kapcsolta össze, szerintem egy tündöklő korszakába lépett. Adja Isten, hogy a szép kezdet dicsőséges folytatást nyerjen és Isten áldása, mely a szép, nemes szeretetétől el nem maradhat, kísérje áldólag folytonosan.

De másrésről köszöntenem és üdvözlöm kell a főiskolai egyletek és társulatok egyik legregebbikét a mi Énekkarunkat, ezen kedves Énekkarunkat, mely megzendíti minden ünnepély alkalmával dávidi hárfáját, balzsamos hangáramlatával emeli érzelmeinket és himes mezőt képez a vető magok táblája mellett; végre üdvözlöm az itt megjelent diszes hallgatóságot és gyülekezetet. Élő koszoru ez, mely jutalmazza az érdemet, a törekvést, melyet nemes ifjaink önjelöléssel kifejtének. Hozza ide kiki az ifjuság minden részéből, nem csak a theologiai ifjuságból — a maga mirháját és aranyát.

Ujabb időben sokat beszéltek az egyetem kiterjesztéséről, az University Extensionről, azonban ez a kiterjesztés úgy történjék, hogy ne csak a törvényes hallgatók, hanem a falai közt megjelenő diszes gyülekezet is hallgathassa a tudomány, a reformáció és a hit igéjét.

Ezen bevezetés után áttérek tulajdonképeni tárgyamra, melyet a műsorozat gazdagsága miatt kénytelen vagyok rövidre összevonni.

A hitjavítás, a reformáció a 16-ik században a szentírással, a bibliával kezdődött. Bib-

lia nélkül reformatio nem lehet és nincs. Miért nem volt reformatio a XVI. századig. Midőn az egyház kezdte elveszteni ősi jellegét, mert nem volt biblia, mert az elvult rejtve. Maga az első reformátor, Luther is csak 20 éves korában látott bibliát. De nem is lehetett, mert holt nyelven szólt, melyet csak a kiváló tudósok értettek meg. A vallásnak olyannak kell lenni, mint a napfénynek: mindenüvé hasson, a legmagasabb bércet úgy, mint a legkisebb fűszálat melegítse. A reformatio példával nyilvánította ki, mint kell minden nemzetnek saját nemzeti nyelvén kezébe adni a bibliát. Megindult a fölséges áramlat, maga Luther adja a német nemzet kezébe a német bibliát s ez a biblia emelte ki barbárságból a hatalmas német nemzetet és a világ törekvő népeinek s a reformációnak is élére tette. Kálvin a valdensek kezébe adja a francia bibliát. Megindul ez a mozgalom Angol, — Lengyel — Csehországban s mindenütt. Dicsőség a mi magyar nemzeti geniusunknak, mi se maradtunk el, sőt oda emelkedtünk az európai nemzetek koszorujába.

Legelőször a dunántulon és dunamelléken, e két dunaikerület vidékén, egy hatalmas magyar főúr: Nádasdy Tamás, a felviradásnak elsőrangú oszlopa, ki a dicső Hunyadi Mátyás nyomdokai után menve, miután Mátyás nyomdaja elpusztult, saját birtokán a legelső magyar nyomdát állította fel 1537-ben és a két legelső reformá-

előítéletnek, nyilatkozatnak és szokásnak, minden, a szentélyben tartott istentisztelet alatti adománygyűjtés ellen emelt kifogásnak, ha megvizsgáljuk a szentírást, úgy találjuk, hogy a zsidó nép szokása szerint már a legrégebb időben is ajánlották és kérték az oltárra tett áldozatokon kívül is az Isten számára való adományozásokat. Az égő áldozat ideje letelt, de a szabadakarati áldozatnak mindig megvolt és mindig meg fog lenni a maga helye. Az oltár nem állott belül a szentek szentében, sem a kincstárnak nem ott volt a helye, de minden időben a kincstárba vetette be a maga áldozatát Isten számára az ő szerető népe, és ő azt elfogadta, ő azt megkívánta és neki ajánlatott az.

A zsoltáriró az Istennek dicsőségét, és pedig a szentélyben neki adott dicsőséget összeköti az ő pitvariban neki adott ajándékkal: „Tulajdonítsatok az Ur nagy nevének dicsőséget; adjatok ajándékot, és menjetek bé az ő pitvariba.” Sohasem olvastuk, hogy az az ajándék, melyet aranyból, tömjénből és mirrhából a keleti három király helyezett a csecsemő Megváltó lábai elé, visszavetett volna; sem arról nincsen tudomásunk, hogy az adakozók szeretetének és hitének bizonyítékaként valaha kétségbevonatott volna csak azért, mert azok az adományok nem égő áldozatok voltak, vagy mivel azok csak bensőleg voltak értékesek, a helyett, hogy szertartás szerinti értékűek lett volna. Sem arra nem tesz sehoh a szentírás célzást, hogy az adakozásnak e formája más lett volna, mint istentiszteleti tény. Bár közülünk senki sem mondhatja magát „kelet

királyának”, bármelyikünknek ugyanazon ténye mindazon minőségekkel bír, melyek „kelet királyai”-nak ténylet jellemezték. Különböző személyek hitének ugyanazon ténye nem különböztethet minőségére nézve egymástól.

E tárgynak a szentírás lapjain való tanulmányozása csodálatra méltó viszonyt tár elénk az istentisztelet és az adakozások gyűjtését illetőleg. Ha nem vesszük tekintetbe a részekre való önkényes felosztást, azt fogjuk látni, hogy Pál, a Szentlélek által indítatva, a korintusiakhoz írott ugyanazon ikenetében a tárgyat a tárgytól minőségére és fontosságára nézve nem választván el, egyforma hangsúlyozással ír a közönségesen lelkieknél nézett dolgokról és a szentek javára való gyűjtésről. Nézzük csak az ő világos szavait: a feltámadásról, a dicsőségről, a koporsó feletti győzelemről, a mennyországról és halhatatlanságról, a kitartásra való bátorításról, az Ur munkájában való bővölkedésről és végre, de nem kisebb súlylyal a szentek javára való gyűjtésről ugyanazon erővel beszél ő. Előtte az ő egész ikenete egyformán a Szentléleknek ikenete és egyformán minden Istennek igéje. És az adakozásnak ideje a hétnek első napja, a szombatnap, az istentisztelet napja, a szentélyben való gyülekezés napja. És ezek a dolgok így állván, pénzünk odaadása ténynek istentiszteleti ténynek kell lennie, és olyan áldozatnak, mely illik az Ur házának pitvarihoz.

Az adakozás természetes istentiszteleti ténykedés. Az igazán őszinte istentiszteletben mindig benne van

torral Dévai és Erdősivel megzendíti és hirdeti magyar nyelven az Isten ígését. Innen indul ki a reformáció fénysugára hazánk minden részébe. Erdösi a nagy nyelvész lefordítja először az új szövetséget magyar nyelvre, kinyomják és széjjel terjesztik (1541)

Az ezután következő száz év a magyar bibliának dicsőséges százada, hatalmas korszaka, a jelenések könyve szerint: mint repülő angyal az égen, úgy ment keresztül a szentírás hazánkon.

A tiszai vidéken mindjárt Debrecen állott elő és ennek reformátora Juhász Péter, ki a szentírásnak mind az ő, mind az ujszövetségi tekintélyes részeit egyenként magyarázza, fordítja és adja ki. De hogy ezt kiadhassa fejedelmi férfiakat, előkelő urakat, az akkori magyar hölgyeket, Debrecen polgárait, magát a várost is fellelkesíti, 1562-ben megteremtí az első nyomdát, az alföld legelső nyomdáját, a mely mint erejke most is városunk birtokában van. Ezen a nyomon Méliusz utóda, egy másik kitünő lelkész Méliusz nyomdokain menve, Félegyházi Tamás tudós lelkész lefordítja az Ujszövetséget tiszai nyelven és Debr. város nyomdáján, Debr. város címerével kinyomatja 1586-ban.

Ez a legelső debreceni biblia. Ettől kezdve a szabad időben kétszer, a nyomott időben négyszer jelenik meg az ujszövetségi biblia városunkban 1821-ben nyomtatott utoljára itt biblia. Ezen előnyomokon ott a szomszéd főisko

jának Sárospataknak vidékén a Rákócziak tűzfészkében kél fel Rákóczi Zsigmond fejedelmi alakja ki később Erdély trónján ül, kezét fogva az ország főbirájával Báthori Istvánnal az ország legelső zászlós urával. E hatalmas főur széjjel nézvé, látja, hogy még nincs teljes bibliaja nemzetünknek.

Ezen hatalmas férfiak indították Károli Gáspárt, Gönc tudós lelkészét, hogy az egész Szentírást készítse el, a ki Melancthon lábainál tanult volt. Ő szép csendben elkészítve mintegy végrendeletül, át nyújtotta nekik. E hatalmas férfiak ezen nehéz időben külön nyomdászt hozattak Lengyelországból, Vizsolyban felállították a nyomtató műhelyt és lovassaikkal védelmeztették, hogy semmi bántódása ne legyen. Végre 1590-ben napvilágot látott magyar nyelven a Károli biblia és ezzel a magyarnemzet az európai nemzetekkel egyenlő színvonalra emelkedett.

Ez a Károli féle biblia 300 éven keresztül zeng megszámlálhatatlan nemzedék nőtt fel ígében. Ez volt a magyar nemzeti irodalomnak leghatalmasabb ajándék, melyet a reformáció adott. Száznál több kiadást ért.

Ime az egyik nagy dicsőséges napja a magyar irodalom és a magyar felvilágosításnak. A biblia tehát ment, hódított. De mindennek van ellensége, a napnak is. Mikor látták a diadalát Bécs Prága vidékén, Magius jezsuita volt

a szeretet. Mi nem fogadjuk azt el, hogy valamely, aggodalmat vagy félelmet gerjesztő gonosz szellemnek kiengesztelése istentiszteletnek volna nevezhető. De a mi Istenünk szeretet, és ha mi szeretjük Istent, olyan dolgokat fogunk cselekedni, melyeket támogat az emberi szív, munkál az emberi kéz, és pedig nem csupán tudatosan, annak a szeretetnek bizonyóságaképpen, hanem önkénytelenül is. Bárha szándékunkban van is elkövetni azt a tényt, öntudatlanul jő az elő a szívnek ki nem fejezett vágyakozásából. Mindazok, a kiket szeretünk, körülöttünk vannak, házainkban vannak. Nem elégszünk meg a szavakkal, hogy biztosítsuk őket szeretetünk felől. Megelőzzük a vágyakozást. Nemcsak a valódi szükségnek, hanem a legcsekélyebb vágnak ismerete is adományban valósul meg, mely a szeretetnek kézzelfogható bizonyítéka; olyan ajándékban valósul az meg, mely betölti a vágyat, végét veti annak, és a szükségelt dologról való gondolatot az adakozó személyére viszi át. A szavak nagyon ocsók. A szeretetnek kiejtett szavakkal való bizonyítgatása nagyon kevésbe kerül, és a szavak gyakran épen olyan tűnékenyek, mint azoknak a hangja. De az adománnyal nem úgy áll a dolog. Az megmarad, az emlékeztet az adományozóra. Alkalmazd e gondolatokat a szentélyben tett adományokra. Istennek nincsen szüksége ezekre a dolgokra, de ő olyanokká alkotott bennünket, a milyenek vagyunk, és kegyelmesen megengedi, hogy adományokat vigyünk neki, s bátorít azok vitelére. Természetünk olyan, a mint ő adott nekünk, és iránta való szeretetünk az ő

saját teremtése. Az egész szentírat bizonyóságot tesz arról hogy ő gyönyörködik az adományokban, azoknak szabadakarattól eredő áldozataikban, kik iránta való szeretetüket bevallják. Istent valójában imádkozhatjuk adományokkal, s azok által saját gondolatainkat a mindenjök adójára függesztjük.

Istennek tisztelete lévén az adakozás, s mint ilyennek helye lévén annak a szentélyben tartott istentisztelet keretében, hálaadásnak tekinthető az. Istennek nevét énekel dicsérni, a mi pedig hálaadás, a zsoltáriró szerint kedvesb lézen az Úr előtt az ökörnél és a tuloknál, melynek szarvai és körmei vagynak. Pál apostol azt írta, hogy a korinthusbeliek adományai nemesak a szentek szükségéit elégitették ki, hanem hálaadással is bővültek.

Hogy az adomány Istennek való adomány legyen, és hogy templomi istentiszteletünkben helyet foglalhasson, egyszersmind örvendező szabadakarati áldozatnak kell annak lennie. Halljad csak ezeket az ihletett szavakat: „A ki szüken vet, szüken is arat, és a ki bőven vet, bőven is arat. Kiki a mint elgondolta szívében, úgy cselekedjen; nem szomorúságból vagy kényszerítésből, mert a jókedvű adakozót szereti az Isten.” Azzal az eszével, hogy az adakozásnak a nyilvános istentisztelet egyik alkotó elemének kell lenni, bizonyára nyilván ellenkezik az, ha a hitszónok erőlteti hallgatóit az adakozásra, a mi egyes helyeken oly nagy mértékben megvan, holott a szentírás csak a jókedvű adakozásra helyez sulyt

(Folyt. köv.)

Csiky Lajos.

ez első kigyó, ki megakarta állítani a mozgalmat: nem kell biblia, nem kell reformáció, és egyszerre mértek éleskést a nemzet polgári szabadságára, alkotmányát elakarták törölni, mert míg az alkotmány áll és míg a magyar nemzet törvényhozása szabadon nyilatkozik, addig a bibliát eltörölni nem lehet. Megindult a 30 éves háború 1605—1645-ig. 30 évig hatalmas idők voltak, soha a magyar eddig olyan erőt nem fejtett ki. 30 évig bírta ki a német birodalom, az ausztriai ház, Róma és minden hozzá tartozójának a jezsuiták hada által vezetett rettenetes támadást. A földből keltek ki a leghatalmasabb páritán hősök, a hatalmas Bocskai István, ki Magyarországon az alkotmány legszerencsésebb, legdicsőbb védője volt. Megkötötték a békét, de hiába, újra összetörték. Elő állott a második, elő a harmadik. Végre 1645-ben lett 3-adszor törvénybe iktatva a vallásegyenlőség.

Ugyaezen időben egy magyar lelkes ifjú Szenczi Molnár Albert, hogy legyen a biblia tanítása mellett himesmező, megzendítette magyarnyelven Dávid zsoltárait, melyet még most 300 év után is énekelünk. És azt lehet mondani, hogy ez a magyar irodalomnak és irálynak csontját képezi. Ugyanezen Sz. M. A. kétszer nyomatta ki az ezrével olvasott és szomjazott Károli bibliáját. Dicső az a nép, mely szomjazza az Isten igéjét.

I. Rákóczi György a linci béke hatalmas megkötője indítványozta, hogy adják ki a bibliát szép, hatalmas, diszes alakban, mint a hogy az angol királyi udvar kiadatta. Így készült elő nálunk is a magyar fejedelmi biblia. És ezt kezdeményezte az a Rákóczi György, a ki maga is 26-szor olvasta át a bibliát, a kinek áldott emlékü neje, a magyar nők egyik legnemesebbike, Lorántfi Zsuzsanna, minden nap hallgatta az Ur igéjét és ha délelőtt nem hallgathatta udvari predikátorát, estére halasztotta, mégis hallgatnia kellett. Mert Európának ebben az időben kétfelé vált a népe: az uri nők, ha Páris, Berlin, Debrecen vagy Kolozsvár utcáin egymással találkoztak, azt kérdezték egymástól, hogy hová mennek, egyik azt mondta, hogy megyek a misére, a másik, hogy megyek a predikációra. Így van ez ma is.

Tehát ezen Rákóczi György és feleségének Lorántfi Zsuzsannának indítványára az urak, az előkelők, köztök a Barcsai Ákosok egyesültek a bibliának kiadására, de a bevégzés fiára maradt, mit csakugyan végrehajtott és a magyar fejedelmi biblia, a mely váradi bibliának is nevezetik, 1660-ban Nagyváradon megjelent pompás hatalmas, nagy alakban. Ime 1541—1660-ig a biblia dicsőséges pályafutása.

Itt azonban nagy fordulat állott be, elérvén a reformáció a maga államtenyezői magaslátát. II. Rákóczi György fejedelem halála után elbukik a református Rákóczi ház, a fejedelemség lassankint hanyatlak, az ausztriai ház vasövezetének mindig szélesebb kiterülése következtében egy rettenetes, szomorú korszak állott be történetünkben 1660-tól 1711-ig. Ezen félszázad rajzolásának nincs itt helye. A rémületes dolgoknak elég legyen csak megnyitóját felmutatni. A világ történelmében ily ellentétes két nő nem volt, az ember szinte kérde, hogy lehet 2 női szív ilyen ellentétes?

II. Rákóczi György a harctéren kapott sebei folytán már a biblia megjelenésénél elvérzett, elvesztette fiát Lorántfi Zsuzsanna, s a fejedelem nő Patakra vonult. Ezen II. Rákóczi György, e néven utolsó református fejedelem holta után néhány napot kellett várni, midőn a nagy asszony fia után ment. Akkor II. Rákóczi Gy. felesége Báthori Zsófia, a ravasz nő vissza tért a katolikus egyházba, mert az előtt is csak színleg volt református. Mindent semmivé tett amit férje, szép apja, nagyapja, anyósa tett. A bibliát karddal szuratta keresztül, óriási birtokairól a lelkészeket, tanárokat, diákokat mind elkergette. Jezsuita gyóntatójaira hallgatott, ment a bécsi kormány is a jezsuiták irányzata szerint.

Ezen időben a biblia nyomtatása elnémult hazánkban, elfogytak a fejedelmi férfiak, elfogytak a hatalmas bibliás nők, elfogytak a predikátorok is, predikátor nélkül pedig ki magyarázza a bibliát? A külföldre menő ifjuság Hollandia és Svájc egyeteméin elmondották, hogy itt Magyarországon nem lehet nyomtatni a bibliát, tehát lenyomatták oda kint és úgy hozták be mint valami külföldi ajándékot, ide a honnan számüzve volt. Ebben az időben egyetlenegy pont volt hazánkban, a mely ingathatlanul és kitartóan hü maradt egész tömegében a reformációhoz, hatalmas pont, melynek polgárai, polgárnői, bírái ingathatlanul állottak a reformáció mellett és ez a pont Debrecen volt. Ekkor lett a közpélda szerint kálvinista Rómává és a reformáció Sionjává. Ennek csöndes papakán. tudós papja Komáromi Csipkés György, Károli nyomán újból lefordította a bibliát. Készen volt már a mű, kiadni nem lehetett. Ő elment, hátra maradt a mű, Debr. polgárai szerették volna kiadni, most a nagy alakok helyébe e város állott, s felséges bátorsággal elhatározta, kiadja Csipkés bibliáját, hogy legyen új bibliája a népnek. Megkötötte Hollandia könyvkiadójával a szerződést roppant áldozattal: nyomjanak 4 ezer példány bibliát, mindegyik szépen, disze-

sen bekötte legyen, vellin papírra nyomva, ára 12000 frt. lesz. Fizeszük! Ide kell szállíttatni.

Nagy volt az öröm, midőn 1718-ban megjött a hire, hogy készen van Csipkés bibliája. Sőt már utnak is indították, ott van már a Kárpátnál ládába zárva. Elküldték Maróthi Györgyöt, a későbbi tanár atyját, hogy vegye át, hozza haza ezeket a nagy kincseket. Midőn a határhoz ért, s beakarta hozni, utját állták a jezsuiták, kikre a könyvvizsgálat volt bízva s azt mondták, nem szabad behozni, míg meg nem vizsgálják. Lefoglaltak 3 ezer bibliát és elhurcolták Kassára.

Debr. követséget küldött a királyhoz, hogy adják vissza. 5 év múlva lejött a királyi rendelet, a mely visszatérítését parancsolja. És mégis erőszak, fufang, kijátszás következtében nem kapta vissza Debr. bibliáit, hanem elszállították a hatalmas és Mária Teréziánál nagy befolyással bíró, az ország ügyeit intéző gróf Barkóczy Ferenczhez Egerbe, ő hörtönbe vetette, penésszel étette 30 esztendeig és addig voltak földalatti sirban. Füstbe ment minden áldozata a mi dicső városunknak és oly tető pontra emelkedék a jezsuita hatalom, hogy a grófi püspök felhozatta és udvarán égettette el a drága bibliákat. E botrány a művelődés történetének legsötétebb napja.

A francia forradalom szabadabb levegőt terjesztő vihara új mozgalmat indított meg, nem merték a zsarnokok a békókat tovább szorítani, ezen szabadabb időben jött be az utolsó könyvküldemény, 70 év múlva az utolsó szállítmány 1200 biblia. Az uti költséget Debr. ref. egyháza fizette 700 frtot. (Ime itt egy példány). E példány a magyar biblia történetében egy tükröt mutat föl, a mely tükör a történetnek legdicsőbb és legszomorubb napjait tükrözteti vissza.

Felviradt a 19-ik század, az a század, a melynek nem lett volna szabad sötétséget látni. Készült is az egész Európa az ágostai és helvéthitvallást követők, hogy megüljék a reformáció 3 százados évfordulóját. Előkelő uraink ugyszinte a nép megtöltötte a templomokat, a mi Nagytemplomunkban is felségesen ülték meg. Hanem, hogy ez az ünnep se legyen örömmünnep, a francia forradalom szomorú visszahatása alatt vissza hívták a jezsuitákat, a pápa 1816-ban a protestáns fordításu bibliát, mint eretnek könyvet átok alá vetette és a britt s külföldi biblia terjesztő társaság ellen, mely a világ minden nyelvén hirdeti az evangéliumot, átkot szórt.

Metternich tanácsára 1817-ben kiadta a király a rendeletet, hogy Magyarországra a bibliát behozni nem szabad, a biblia számüzve lett.

Egyes városok különösen Pozsony biblia terjesztő társaságot kezdtek alapítani, de Metternich bezáratta. Fényes deputáció ment a királyhoz: az Istenért, a szentírást engedje terjeszteni. Várakozni kellett, hiába volt az esdeklés. Csakis V. Ferdinánd koronázása után, a mikor a magyar nép kebelében a nemzeti öntudat öserővel feltámadott, a mikor már készült 48, a mikor Magyarországnak legnagyobb államférfiai Széchenyitől kezdve Deák és Kossuthig készítették elő az új kort, mikor látták, hogy már tovább nem lehet ellenállani, megjött 1838-ban az engedély, mely megtiltotta ugyan a kívülről való behozatalát a bibliának, hanem idehaza lehet nyomtatni. Ekkor az angol biblia terjesztő társaság nyomdát állított fel és 1841-ben megjelent a Kőszegi biblia, ezrével vásárolták.

Nincs már hatalom és erő, amely a protestáns biblia terjedésének gátat vetne. De 1849. után bekövetkezett a Hajnau korszaka s hallatlan dolog! a XIX. század közepén ismét jött az utasító rendelet, lefoglalták a bibliákat, bezárták a boltokat, az angol bibliaterjesztő társaság raktára lefoglaltatott. Ekkor az angol bibl. terj. társaság mellett az angol nagy követ emelte fel tiltó szavát: „Uram ezen bibliák az angoloké“ közbelépve megtiltotta, hogy azon bibliákra rá tegye a kezét idegen hatalom, az elkobzás feloldatott, hanem felügyelet alatt 1852-ben az országból kikisértetett. A számüzött biblia Berlinbe menekült, a porosz király védelme alá.

Végre az európai nagy események Bécslet megtanították, hogy a nemzet szabadságát tisztelni kell és büntetlenül nem lehet azt leszurni. Visszatért az alkotmányos korszak és 1864-ben megnyitották a biblia utját hazánkban. Itt kezdődik megint a magyar biblia dicsőséges korszaka.

Ez a könyv a hit és szabadság könyve. A hit könyve mert Kriszt. által elvezet az örökéletre és Istenhez; a szabadság könyve, mert mindenki olvashatja, bírálhatja. Ez szabadit meg Rómától aranyos tömjénes, cifra hálótól, igájától és a babonaság tömegétől. Ezt a könyvet szeressük, olvassuk és adjuk át utódainknak, mert ezzel él vagy hal a református ember, mert ebben Isten ígéje van, mely megmarad mindörökké.

TANÜGY.

Református népiskoláink veszedelme.

Őszinte örömmel vette tudomásul a tiszántuli ref. egyházkerület a f. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen, hogy a debreceni ev. ref. tanítóképzőintézetben a nő-

vendékek száma annyira szaporodott, hogy immár a f. iskolai évben párhuzamos osztály felállítása vált szükségessé. Alapos volt tehát a reményünk arra nézve, hogy a még mindig érezhető tanítóhiány végre a közel jövőben meg fog szűnni. Tény ugyanis, hogy tanítóképzőintézetünk még eddig nem lévén képes egyházaink tanító szükségletét fedezni, több egyház kénytelen volt olyan tanítókat alkalmazni, kik okleveleiket állami vagy másnemű intézetekben nyerték. Örültünk tehát, hogy végre valahára saját ref. felekezeti szellemben képezett növendékeinkből választhatnak az egyes egyházak olyan tanítókat, a kik bizonyára igyekezni fognak református szellemben nevelni egyházaink tagjait.

De kevés ideig örülhettünk a tanítóképzőintézeti növendékek létszáma örvendetes megszorodásának. Csakhamar új veszedelemnek kellett támadni. Nem kevesebről van szó, mint arról, hogy hiába fog lenni ezután elég protestáns szellemben képzett tanító, azok nem fognak igyekezni, hogy első sorban református iskolához jussanak, hanem tömegesen fognak menni a nagyobb fizetést nyújtó állami iskolákhoz.

Mint bevégezett ténytetkinthetjük ugyanis, hogy az állam a maga tanítóinak legalább is 1400 korona alapfizetést fog biztosítani a megfelelő korpótlékokkal és így jóval nagyobb összeget, mint a mennyit a mi egyházainknak igen nagy része jelenleg biztosítani tud.

Távol legyen tőlünk, hogy csak egy pillanatig is kétségbe vonjuk annak a törekvésnek a jogosultságát, hogy a tanítói fizetés minimuma legalább is 1400 koronára felemeltessék, mert kétségtelen, hogy ha *valamely hivatalnok, úgy a tanító bizonyára rászolgált a méltányos fizetésre, úgy a végzett munkát, mint azt a nagy szolgálatot tekintve, a melyet úgy a társadalommal, mint az állammal szemben teljesít, s igazat kell adnunk annak az utóbbi időben egyes napi lapokban szálló igévé lett mondásnak is, mely a tanítótságot a társadalom mostoha gyermekeinek nevezte. Valóban a mostoha bánásmódot méltányossá változtatni nagyon is idején van.* Tehát csak méltó öröm tölthet el bennünket, ha látjuk, hogy az állam legalább a maga tanítóinak a fizetését méltányosan rendezni törekszik.

De ugyanezzel kapcsolatban nehéz feladat vár reánk reformátusokra is. Bizonyosra vehetjük ugyanis, hogy ha a mi egyházaink is lépést nem tartanak az állam által nyújtott minimális fizetés megállapításában, iskoláink egy része tanítók nélkül fog maradni, református felekezeti szellemben nevelt tanítóink pedig már tanulmányaik folyamán arra a meggyőződésre fognak jutni, hogy *őket saját anyagi érdekeik, s a létentartásnak figyelmen kívül nem hagyható gondjai nem a mi szegényes díjat adó református iskoláink, hanem a nagyobb díjakat biztosító állami és más jellegű iskolák felé vonzzák.*

A csak most lefolyt konventi gyűlés is át volt hatva ennek a kérdésnek a fontosságától és beható vita fejlődött ki a tanítói fizetések minimumáról a nov. 29-ki gyűlésen a népoktatási törvénytervezet újító szakaszának tárgyalása keretében, a mely tervezet 1000 koronában állapította meg a népiskolai tanítók fizetésének minimumát.

A felszólalók véleményéből kétségtelenül kitűnt, hogy senki sem ringatja magát abban a hiu reményben, hogy a népiskolai tanítói fizetések kiegészítése pusztán egyházaink anyagi erejére támaszkodva keresztül vihető volna. E helyett csak azon módokatokról ta-

nácskoztak, a melyek segélyével leginkább biztosítható volna az *állam hozzájárulása*. Ezért voltak némelyek ama véleményen, hogy a minimális fizetés maradjon törvényeinkben továbbra is 600 korona, mások meg ugyanazon indokból 1000 koronában akarták megállapítani a minimumot. A kérdés felett megejtett szavazásnál a szavazatok száma egyenlő lévén, az elnök úgy döntött, hogy a konvent még most nem foglal határozott állást ebben a kérdésben, hanem beárja a kerületet véleményét.

Ime az alkalom meg van adva a leghelyesebb eljárás alapos megvitatására. Most tegyük meg az óvintézkedéseket s ne majd akkor, a mikor már keserves tapasztalatok folytán tényekből fogunk meggyőződni arról, hogy ha kapunk is tanítókat, a legjobb tanerőket semmi szín alatt nem leszünk képesek egyházaink számára megtartani, mert azok ott fogják keresni boldogulásukat, a hol annak anyagi feltételeit jobban megtalálják, mint nálunk.

Tehát résen legyünk!

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni ev. ref. kollégiumi természetbeli tanári lakásokról.

(Folytatás és vége.)

Végül még ezeken kívül tisztázandó az a kérdés is, hogy hát az 1636-ban a külső házzal szembe állított belső ház hol volt, vajjon a kollégium mai telkén volt-e, vagy esetleg annak közelében valahol. Annyival inkább tisztázandó ez a kérdés, mert az első tanszék javadalmi közt a D. P. L. szerint (f. évi 724. l.) világosan szerepelt a természetbeli lakás, s ezt a gyakorlatot bizonyítja egy ugyanott közölt 1714-iki adat is, mely szerint mind a négy tanár fizetése közt szerepelt a természetbeli tanári lakás. Hogy pedig a tanároknak lakásokkal való ellátása mennyire a tradíción alapult, bizonyítja az a körülmény, hogy 4 városi eredetű tanári lakásnak megfelelőleg a kollégium is vett tanári lakást a 4 új tanszék tanárai számára.

A debreceni ref. egyház és az egyházkerület között a tanári lakásokra vonatkozó jogviszony rendezésére nézve igen fontos okmányok volnának a Relatio idejére vonatkozó egyháztanácsai jegyzőkönyvek, mert ezekről valószínűleg a német iskola történelére vonatkozólag is értékes adatokat kutathatnánk ki. De mint egyik cikkirő említi, nem lehetetlen, hogy ez a jegyzőkönyv csak lappang valahol. Nagy nyereség volna mindenestre, ha valami módon előkerülne.

A tanári lakásokra vonatkozólag mint erre már előző cikkünkben is rá mutattunk, igen fontos kérdés az is, hogy milyen viszonyban voltak a XVI. XVII. és XVIII. században egymással a város, egyház és egyházkerület.

Mint az előző cikkünkben jelzett véleményünket megerősítő ténytetkinthetjük, hogy a kollégium épületére vonatkozó első hivatalos jelentés, melyet a helytartótanácshoz kellett felküldeni, 1765. jul. 5-én kelt és ezt a jelentést Debrecen város 2 senatora és a városi jegyző irták alá és ezt a jelentést a városi tanács terjesztette fel. (D. P. L. f. évi 708. l.)

Továbbá a helytartótanácsnak 1766-ban a kollégiumi tanrendről való információt adását sürgető rendeletére az egyháztanács azt határozta, hogy „a fogalmazást az akkori városi jegyző tegye fel.” (D. P. L. 709 l.) Tehát ezt is a városi tanács terjesztette fel. Előző cikkünkben mi a város tulajdonának nevezni a kollégiumot nagy óvatossággal csak 1752-ig merészkedtünk, de íme fenti adatok nyilvánvalóan bizonyítják, hogy a város a kollégiumot még 1765. és 1767-ben, ama mostoha időkben is saját tulajdonának tekintette. Az egyházkerület még 1765-ben csak a felülvizsgálás jogával bírt. A mi pedig a kollégiumi pénztárt illeti, előbbi adataink pótlására megemlítjük, hogy a tanári karnak 1774-iki nyilatkozata szerint „a kollégium alapítása óta a szeniorok voltak a pénztárnokok, s a tanári karok kötelessége volt a felügyelés, bármely társaság javainak kezelését saját tagjára szokta bízni.” (D. P. L. 708. l.) Ez tehát újabb adat amaz állításunk bizonyítására, hogy a kollégium pénztára a debreceni egyház pénztárával soha semmifele összeköttetésben nem volt.

Ugyancsak előbbi cikkünkben sok adatot hoztunk fel amaz állítás mellett is, hogy a város és egyház még 1752. előtt sem volt egy és ugyanaz. Felemlítjük még pótlólag azt is, hogy maguk a kegyes hagyományozók is mindig különbséget tettek az egyház, város és kollégium között, a mennyiben a XVII-XVIII. században a kegyes hívek külön hagyományoztak mindenik részére. Így pl. a városi jegyzőkönyvben 1736-ban világosan meg van mondva egy fassióban, hogy valaki egy telket oly feltétel alatt vett meg (a mai Ipar és kereskedelmi bank telkét) hogy a vevő azt tartozik halála után a ref. egyháznak átadni (Városi j. k. 1736 Fassio de Sa may 274 l.)

A tanári lakások vitás kérdése azon fordul meg, hogy Debrecen város ama telkeket milyen feltételek mellett bocsátotta át az egyháznak, vagyis, mi történt az egyház és város különválásakor. Ilyen okmány azonban sem a városi, sem a kerületi, sem az egyházi levéltárban nincs. Azonban ismerjük a gyakorlatot, mit az egyház követett, és ismerjük a XVIII. századi egyházi és tanügyi állapotokat is s ennek az alapján előbbi cikkünkben olyan tételt állítottunk fel az átadás körülményeiről, hogy azt az említett 2 cikkorozat is megerősítette. Mint Z. L. mondja cikke végén: „Ezt a történelmi nevezetességű fordulatot (t. i. az egyház és város elkülönítését) hiányos n ismerjük, pedig ezen fordulna meg a tanári lakások vitás kérdésének eldöntése. Az egykoru 1752-iki városi jegyzőkönyv nem öröközte meg mást e nagy változásról, csak a királyi resolúciót, a mely megtiltotta a városnak, hogy a ref. papokat és tanárokat tovább is fizesse, csak a városnak e felsőbb parancsra adott választ. Sajátságos, hogy sem a városi levéltárban, sem a magán levéltárban, semmifele okirat nem található a szétválás végrehajtásáról, különösen pedig a város által szerzett, az egyháznak tovább is meghagyott közházak átengedéséről. Sőt, a hogy tudom, eféle okiratot az egyház, a kollégiumi és egyházkerületi levéltárak sem tudnak felmutatni. E helyett az egyház a maga felfogásának védelmének a város közönsége által a kollégiumért 1751. előtt hozott áldozatokat mindenkor úgy tünteti fel, mint a debreceni egyház áldozatát a mi lényegileg, nem tagadhatjuk, egyre megy, a mikor ugyanazokból áll a város és az egyház, a mikor egy és ugyanaz mindakettőnek kormányzótestülete. Valószínűnek kell tehát elfogadnunk

Balogh Ferencznek, az egyháztörténelem tanárának ama feltevését, hogy az ingatlanok átvételét az akkori nagyon veszedelmes körülmények között gondos és előrelátó eljáróink nem foglalták írásba, hanem a kérdéses házakat, telkeket az ősi birtoklásra tekintettel, mintegy hallgatólagosan az egyház birtokának tekintették, s ettől fogva a kormány közegei a királyi biztosok előtt is ilyenekül lenni vallották. A kollégium által való használatot pedig kénytelenek voltak titkolni.” (Debrecen 224. sz.)

Balogh Ferencznek eme helyes alapokon nyugovó s előbbi cikkünkben kifejtett nézetünkkel a maga lényegében teljesen megegyező véleményét indokainál fogva csak helyeselni tudjuk, mert tényleg a „veszedelmes körülmények” miatt adta azon lakásokat a város az egyháznak és nem a kollégiumnak, s ezért voltak kénytelenek a királyi biztosok előtt „a kollégium által való használatot titkolni.”

Másképen vélekedünk azonban Z. L-nek a város és az egyház azonosságát pusztán a kormányzó testületek azonosságával bizonyító tételéről. Hivatkozunk e tekintetben az előző cikkünkben elmondottakra és még a következőket jegyezzük meg.

A debreceni egyház kormányzatában a szétválás után legnagyobb jogköre volt az ecclesiái gyűlésnek, mely a legnagyobb fontosságú ügyeket intézte, s ennek tagjai voltak a helyi főgondnok, a városi tanács és communitás tagjai, a főiskolai tanárok és az egyházi hivatalnokok. Már szűkebb hatáskörű volt a consistorialis gyűlés, mely a szorosabb közigazgatási tanács jellegével bírt. Ebben már a communitás tagjai nem vettek részt, mert ez kisebb fontosságú ügyeket intézett. A még szűkebb körű curatorialis gyűlésnek meg már sem pap, sem tanár nem volt tagja, itt a papok és tanárok hivatalát, vagy személyét illető ügyeket intéztek.

Ebben a szervezetben lehetetlenség észre nem venni a városi tanács és communitás döntő sulyu befolyását, mert úgy az ecclesiái, mint a curatorialis gyűlésekben a városi tanács és communitás bir döntő sulylyal. Ellenben a pusztán csak közigazgatási ügyeket intéző consistorialis gyűlésben a papi és tanári elem érvényesül, mely hivatalánál fogva legjobban ért a szellemi irányításhoz. A curatorialis gyűlés összeállításából pedig, a honnan úgy a papi, mint a tanári elem ki van zárva, lehetetlenség meg nem alapítani azt a ténnyt, hogy úgy az egyháznak, mint a kollégiumnak legfőbb pártfogója a város, és így a főfelügyelet gyakorlására is az van hivatva.

Milyen viszonyban volt tehát az egyház a városal és a kollégiummal szemben?

Ezen kérdésre teljes hitelességgel megfelel az 1767. aug. 15-iki egyháztanácsgyűlés, a mikor is határozott: „Főbíró Pándi János, mint a szentegyház egyik gondnoka indítványozta: a consistorium inspec-tori kötelessége szerint a kollégium mind alsóbb, mind felsőbb studiumaira igazgatósági és gazdasági ügyeire vizsgálgató deputatiót küldjön.” Ki is küldöttek egy deputatiót, melyben 4 világi tag volt és az akkori 5 predikátor közül egy. (D. P. L. 709. l.) Világosan kiténik ebből, hogy a consistoriumot illetve az inspectorság, vagyis a kollégium szellemi és anyagi ügyeinek a felülvizsgálása, továbbá, hogy ebben a deputatióban a consistorium világi tagjai s ez által a város bir tulsulylyal, ezzel is kifejezésre juttatván, hogy a kollégium a város tulajdonát képezi. Hogy az inspectorság gyakorlására a lelkészeket is felhasználják, oka az, hogy a világi tagok a tani-

tásügy szellemi irányításához nem értvén, a lelkészeket, mint szakembereket bízták meg a szellemi irányítással.

A mely testület a tanrendet megállapítja, s valamely intézet törvényeit végérvényesen megállapítja, az tekinthető azon iskola fentartótestületének. E tekintetben érdekes, hogy mikor 1782-ben a kerület új tanrendet állapított meg, s a tanári kar ezt a tanrendet kifogásolta, hivatkozott a tanári kar arra, hogy *„eddig mindig a tanári kar állapította meg a tanrendet, az egyház és a városi tanács pedig megerősítette.”* (D. P. L. 709. l.) Kiténik tehát ebből, hogy mielőtt az egyházkerület tulajdona lett a kollégium, a tanrend végérvényes megállapítása nem az egyházat, hanem a városi tanácsot illette. Midőn 1763-ban a váradi püspök a kollégiumot felsőbb rendeletről hivatalosan megakart vizsgálni, akkor is a város, egyház és tanári kar közös tiltakozásukban azt mondták, hogy *„maga a városi tanács és az egyház szokta a vizsgálást gyakorolni, nem engedi tehát a római katolikus püspöki visitatiót sem.”* (D. P. L. 708. l.)

Ekkor is kifejezték tehát, hogy a főfelügyelet a várost illeti, mint fentartót, s szoros különbséget tettek meg a felügyelet kérdésénél is az egyház és a város között.

Az 1704-iki törvényeket is valóságos diploma alakjában adta ki a debreceni főbíró és 1740-ben is a Maróthy György újításai alkalmával a tantárgyakat a városi tanács szabta meg.

Az eddigiekből kitűnt, hogy az *egyháztanács a kollégium és a város közt mint közvetítő testület szerepelt.* Ez a közvetítés egészen világosan megfigyelhető 1779-ben is, a mikor a helytartótanács parancsára a Relatiót kellett készíteni. A városi tanács a kapott rendeletet áttette az egyháztanácshoz, ez meg a tanári karhoz és a kerülethez. A debreceni egyházat a közvetítés és az immediata inspectio illette még 1796-ban is. (D. P. L. 723. l.) *„A kollégium összes szellemi és anyagi ügyeire nézve a kerület rendelései és kiadott utasításai szerint a debreceni egyház és tanári kar együtt működött, külön jegyzőkönyve az óta nyitvatott.”* (1792—1831.) Az 1822. évi generál konvent is azt mondja, hogy *„az iskolákra való főbb felvigyázás ketségkívül a superintendenciát illetvén, ezen jussa továbbra is sértetlenül megtartassék oly móddal, hogy az immediata inspectióban az ecclesia localis curatorátusának, mint helybeli nagy jöltevőknek legjobb módja lévén, neveztesse ki a localis curatoratus a maga kebeléből egy állandó deputatiót, mely álljon 3 városi secularisból, egy helybeli predikátorból, s mindig az iskola rektor professorából, kik is a superintendencia által kiadandó és kidolgozandó instructió mellett az iskolákra szoroson felvigyázzanak s erről a superintendenciának jelentést tegyenek.”* (D. P. L. 723. l.)

Még ebben a határozatban is világosan ki van fejezve, *hogy a város, mint a kollégium legnagyobb jöltevője az immediata inspectiót gyakorló deputatióban is tulsúlylyal bír,* a mennyiben a deputatióban 3 városi kiküldött mellett csak egy predikátor szerepel.

Ugyanezt fejezi ki Balogh Ferencz is cikkében, mikor az egyházat mint a város befolyásának a közvetítőjét tünteti fel a következő sorokban: *„A debreceni egyház közvetítésével Debrecen város és polgárai is gyakorolják befolyásukat az általuk alkotott és fentartott és most is jötteményekkel támogatott főiskolára; mert a városi tanács nem tekinthető ma már, mint*

volt 1718. és 1731. előtt, tisztán református hatóságnak, így egyenesen nem vehet részt a kollégium kormányzásában és felügyelésében, hanem őt az egyháztanács, a református polgárok választott hatósága képviseli közvetve.”

A debreceni egyház jogaival párhuzamosan már 1752. előtt is kétségtelen nyomok vannak az egyházkerületnek a kollégium ügyeire való befolyását illetőleg. Ennek a bizonyítására szolgál azon eset, hogy az 1751. okt. 15-iki és 1752. apr. 9-iki egyházi jegyzőkönyv adatai szerint, mikor Varjas János a zsidó nyelv tanárává választatott, mind az egyházkerületi deputatio, mind a debreceni egyház tanácsa a döntést a városi tanácsra és communitásra bízta *„a mi természetes is volt, mert az fizette a tanárt.”* (D. P. L. 708. l.) Ebből következik, hogy: *1. Az egyházkerületi deputatiót és a debreceni egyházat már 1752. előtt is legalább is egyenlő fokon illette meg az ellenőrzés joga, de még akkor a város lévén a főfentartó testület, azt illette a döntés joga. 2. Valószínű, hogy már 1752. előtt is az egyházkerületi gyűlés nagyobb ellenőrző jogot gyakorolt a kollégiummal szemben, mint a debreceni egyház, mert a szűkebb körű egyházkerületi deputatio volt 1752-ben fenti esetben egyenrangú a debreceni egyházzal.*

Ugyanebben leli magyarázatát Pécsi Imrének előbbi cikkünkben említett amaz állítása, hogy a mikor a XVIII. század második felében a debreceni egyház a tanár választásra befolyást gyakorolt, ezt a jogot azért gyakorolta, mert 1752. után az egyházkerületi deputatio is alig gyűlhetett össze, tehát, mint Pécsi említett lefelében kifejezte, a debreceni egyház a tanárválasztásra *„a superintendencia képében”* gyakorolta a befolyást. Az előbb elmondottak alapján tehát még azzal egészíthetjük ezt ki, hogy *1752. után nemcsak „a superintendencia képében” gyakorolta a debreceni egyház a maga befolyását, hanem másfelől a kollégium nyílt segélyezésétől eltiltott „város képében is.”*

S hogy a nemes városnak a kollégiummal szemben tanusított nagy jötteményeiért ehez joga is volt, ennek elismerését a Debrecen város iránt érzett hála is kötelességünké teszi.

Referens.

A beregi ev. ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése.

„Tempora mutantur!” . . . Hát bizony ha visszaszállunk emlékezetünkkel a 10 év előtti eseményekre, arra az óriási harcra, egyházakhoz úgy mint egyházi emberekhez nem illő cortésiakra, mely az esperesi állás betöltésénél egyházmegyénkben kitört; ha tudjuk azt, hogy *akkor 1—2* szavazat döntötte el az eredményt, a felett is még inquisitiót gyakorolni, bíraskodni kellett, most pedig a beregi ref. egyházmegyének 64 egyháza *2 (kettő)* kivételével mind meghajtotta zászlóját nt. *Sütő Kálmán* kormányra termettsége, igazságossága és becsületes munkálkodása előtt: úgy hiszem, élhetünk a fenti latin közmondással s elmondhatjuk, hogy — Istennek hála — az idővel egyetemben meg, és pedig *előnyösen* megváltoztunk.

Az az eredmény, mely az e hó 3-án Beregszászban tartott közgyűlésen kihirdettetett, nemcsak egyszerűen constatált eredmény, hanem bizonyos dolgoknak bizonyos mutatója. Ebben látom *jutalmát* az esperesnek nemcsak a jövőre, de a multa nézve is, azt a jutalmat, melynél nemesebbet e világon nem igen találhat. Ha volt talán még lelkében néminemű keserűség a *mult-*

ból a miatt, hogy nevét azzal az áldástalan küzdelemmel együtt urbi et orbi emlegették, melyhez természetesen hozzácsatlakoztak a körülmények nem ismerőinek mindenféle kombinációi, úgy hisszük, hogy a jelenlegi eredmény, az a riadó éljenzés, mely neve említésénél felhangzott, s a mi a fő, a *békességnek* az a szelleme, mely az *áldástalan harc* után épp az ő *kormányzása* következtében eltölt ma minden egyházat, elfeledtetett vele mindent, el azt is, hogy az utóbbi időkben, minden segítség nélkül egymagának kellett hordoznia az esperesi teendőknek minden terhét! . . .

Bizonyos mutatója az az eredmény a beregi ref. egyházak, első sorban azok lelkészei *jellemességének*, s annak, hogy bizonyos esetekben bizonyos kérdéseknél lehetnek közöttünk ugyan nézeteltérések, olyanok, a milyeneknek minden önállóan gondolkozó emberben meg kell lenni, de ha egyszer megismertünk valamit jónak, helyesnek lenni, ott a beregi ref. egyházmegye papságát szavazatánál sem rokon-, sem ellenszenv, sem rokonság, sem komaság, még csak az a gyűlöletes politika sem, hanem tisztán az általok oly sokszor hirdett *igazság*, a valódi és felismert érdem vezet! . . .

Hiányos volna ez a tudósítás, ha meg nem emlékezném még egy emberről, *Uray Imre* e. m. gondnokunkról, a kinek további kormányzását *teljes egyhangúsággal* kívánták az egyházak. Ha életében valaha lelketlen emberek meggyanusítanak azzal, hogy őt működésében önérdék, rokonszenv, pártpolitika vagy nem tudom én, hogy mi más egyéb vezeti, teljes joggal hivatkozhatik ő is, mint *bizonyos mutatóra*, a mostani eredményre. Tíz év előtt ott állt a legelső harcok között, elkövetett mindent, hogy az az „ellenszenves házasság” meg ne köttessék; és most ugyanaz a férfi az első, a ki meghajtván zászlóját, felveszi kezébe a béke és szeretet olajját bizonyosságul annak, hogy őt működésében egyedül csak az igazság, egyházának az érdeke, lelkének erős meggyőződése vezeti. De hát miért jellemezzem? Többet mondanak, sokkal inkább jellemzik őt a következő szavai: „Mi protestánsok, becsületes munkásainknak jutalmat, — anyagi értelemben — nem adhatunk; a mi jutalmazásunk csak is annyi, hogy azt az előlegezett bizalmat fenntartjuk továbbra is. Már most, ezt a bizalmat megvonni valakitől, a ki 10 éven át azt teljes mértékben megérdemelte, megvonni talán azért, mert hála Istennek papságunk körében vannak mások, kitűnő férfiak, kik az esperesi állásra szintén alkalmasak; az ily eljárás uraim nem volna illő hozzánk protestánsokhoz, mert ez nem csak *hálátlanság* de legfőképpen *igazságtalanság* volna!” . . .

Ilyen vezéreket és olyan katonákat az *igazságért és lelkünknek meggyőződéséért*, mint a milyeneket fentebb jellemeztem: úgy hiszem, hogy rajtuk a poklok kapui se vehetnek diadalmat! . . .

Vezérek és katonák együttérzése nyilatkozott meg abban is, hogy a közgyűlés egyértelműleg, *jegyzőkönyvileg üdvözölte Br. Bánffy Dezsőt* kolozsvári beszédeért. *Esperes* elnöki megnyitó beszédének ez volt az egyetlen tárgya. Szavait, melyekkel a mostani válságos időket, Majláth püspöknek, a gr. Zichyek és más köz-katonáknak reactionarius működését jellemezte, valamint azon indítványát, hogy nekünk ezeket a mozgalmakat nem szabad közönyösen és összedugott kezekkel néznünk, hanem egyháziaknak úgy, mint világiaknak, ha valaha, most kétszeres kötelességünk, hogy már csak a jogegyenlőségnek fogva is az 1848-iki törvénynek rendelkezései végrehajtassanak, s hogy az ez irányban való

működésnél szívvél-lelekkel sorakoznunk kell ama zászló alá, melyet *Br. Bánffy Dezső* Kolozsváron kibontott: a közgyűlés egyhangulag magáévá tette!

Délután fél egy volt már, a mikor a szavazatbontó küldöttség elkészült jelentésével. Változás a tisztikarban csakis annyiban történt, hogy egyik vil. t. bíránk Hunyady Béla nem nyerte meg a szükséges többséget, közte és Toldy J. ügyvéd között új szavazás rendeltetett el. *Esperes* lett: 66 szavazatból 64-el *Sütő Kálmán* munkácsi lelkész. *Gondnok* egyhangulag *Uray Imre*. *Egyh. t. bírák*: Pap Károly Janka Gyula, Kallós Tivadar, Csóó Zsigmond és Simon Andor. *Világiak*: Gulácsy Dezső, Warga Sándor, Szabó Albert, Kóródy Sándor. Főjegyző: Szentimrey József, Vigváry Mihály, Seres Ábrahám egyházi, Pap Imre és Dr. Szabó Bertalan világi aljegyzők. A két utóbbi új erő, működésüket idáig csak a világi téren ismertük; hiszszük azonban, hogy a két *ároni* családnak eme gyermekei egyházunknak is hű munkásai lesznek, munkálkodni fognak annak javára úgy, mint a hogy azt a közgyűlés előtt *esküjőket* követő beszédökben ígérték!

Szernyeparti.

Egy „figyelemreméltó ajánlat.”

(Visszhang ily című közleményre.)

E cím alatt a Debreceni Protestáns Lap nov. 16-iki számában egy cikk jelent meg, mely Eperjessy István és Ruzicska Gyula urak által az egyházkerület mult gyűlésére beadott indítvánnyal, illetve ajánlattal foglalkozik.

Ev. ref. pap gyermeke és nyomdász vagyok. Mint ilyenek, szándékomban volt a dologhoz hozzá szólani. De mivel nem akartam előzetes adatok nélkül ilyen fontos dolog nyilvános megvitatásához fogni, előbb természetesen tájékozást kellett szereznem az ajánlattevők viszonyairól s arról, hogy mennyiben volna ez az ajánlat csakugyan figyelembe vehető. Késlettelte felszólalásomat az is, hogy mint nem magam ura, időmmel nem rendelkezhettem szabadon s a szükséges tájékozódást csak apránként tudtam magamnak megszerezni.

Előre kell bocsátanom, hogy nekem már évek óta mélyen meggyökerezett meggyőződésem volt, hogy egy oly nagymennyiségű nyomtatvány szükséglet nélkül is, milyenre az e. kerületnek évenként szüksége van, ev. ref. egyházunk védelme sikeresebb eszközlése miatt is, az egyházkerületnek célszerű lett volna már évtizedek előtt nyomdát állítani, mint azt több más egyházkerület, illetőleg kollégium megeselekedte. Most pedig, mikor E. I. és R. Gy. urak ajánlatukat beadták, elhatároztam, hogy a dologhoz tölem telhetőleg hozzá szólok.

Legelőször is ki kell jelentenem, hogy tartom az ez ügyben kiküldött bizottságot annyira, mikép feltegyem rólok, hogy ily ügyben nem fognak egyoldalú információk után indulni, pusztán az ajánlattevők meghallgatása után határozni, s bármily szerény helyről jövő felvilágosítást mérlegbe fognak vetni. Nyíltan kimondom tehát már most, hogy ezen ajánlatot mostani formájában feltétlenül elvetendőnek tartom. Elvetendőnek tartom pedig legelső sorban azért, mert alig képelek egyházamra nagyobb kárt, mintha a tisztántuli kerület legelső protestáns nyomdája pápista kezek által vezetettnek; ha olyan szegénységi bizonyítványt állítana ki a tisztántuli egyházkerület maga magáról, miszerint katolikus erőkre szorul legelső sajtója megalapítása és fenntartása végett. Nem! nem arra való a leendő

— mert lennie kell és fog! — prot. „Bethlen-nyomda,“ — ajánlom annak idején az elnevezést az illetők figyelmébe — hogy abból katolikusok huzzanak hasznot, vagy mi még rosszabb lenne — hisz Wolafkáék keze messze elér, — e réven is pusztítsanak soraink közt. Van nekünk protestánsoknak elég szükségletünk, a mire e jövedelmet fordithassuk. Nem fogadható el ez ajánlat ily formában még akkor sem, ha azt nem kath., hanem protestáns egyén teszi; mert mit kér és mit ígér cserébe ezen ajánlat? Azt kéri, hogy az egyházkerület adja nekik valamennyi nyomtatványát elkészítésre és pedig kizárólag és kötelezőleg. S mit ígér ennek ellenében? Azt, hogy majd, egy emberöltőnyi idő elteltével, a már akkor talán teljesen elkopott anyagu nyomdát nagy kegyesen a kerületnek ajándékozza. A dologhoz nem értök előtt igaz, ez kedvezőbb színben tűnik fel, le hozzáértők jól tudják, hogy még akkor is, ha teljesen jókarbani berendezés adatnék át, akkor is igen-igen drágán fizetné meg a kerület ez ajándékot. Mert 25 30 ezer forint berendezés tőkéjének kamata, évi törlesztése, az évenkénti bővítések nem jönnek a levegőből. Nagyon jól tudják Eperjessy és Ruzicska urak, hogy ha ezen dolog sikerülne nekik, pompás üzletet csinálnának. Van tudtommal ez idő szerint is annyi szükséglete a kerületnek, hogy már az első pár év hasznából bőven kifizethetik Ruzicska ur mostani ócska nyomdájának, melyet nagylelkűen akarnak a kerületnek ajándékozni — 30 év múlva, mikor még ócskább lesz — vételárát, illetve mostani értékét.

Akadnak ugyan bizonyára, akik a dologban kételkednek s rózsás színben nézik Ruzicskáék ajánlatát. Ezeket csak számokkal lehet meggyőzni, amikkel — sajnos — ez idő szerint még nem rendelkezem; csak ismétlem, hogy ha máskülönbösen realis ajánlatot tettek volna is, ellene volna az ellenfogadásnak már a fentebb említett körülmény, t. i. hogy katolikus emberre nem bizható a protestáns sajtó.

Amennyire eddig tájékozódnom sikerült az egyházkerület kiadvány-szükségletei felől, már ez arra bátorít fel, hogy jó lelkiismerettel ajánljam a főtiszteletű bizottságok figyelmébe azt, hogy ez ajánlat határozott és feltétlen elutasításával javasolja annak idején az egyházkerületnek, hogy állítson fel saját maga egy a kor színvonalán álló, modern új nyomdát már a legközelebbi időben (1903-ban), bizza azt akár megbízás, akár pályázat útján kiszemelendő hithű, buzgó protestáns s e mellett szakmáját tökéletesen értő, ügyes igazgatóra; ennek a nyomdának már most gondoskodjon a kollégium átalakítási munkálatai folyamán megfelelő tágas, világos és egészséges helyiségről. Ez annyira fontos, hogy ezt figyelmen kívül hagyni nem lehet anélkül, hogy a nyomda pár év után bizonyára bekövetkezendő nagyarányú és folytonos bővítése akadályokba ne ütközendjék.

Czikkem elején említem, hogy nyomdász vagyok. Fájdalom, bizonyos okok miatt, magam nem vállalkozhatnám a nyomda vezetésére, így tehát nem vádolhat senki azzal, hogy talán kenyéririgységből szólok Ruzicska Gyula urék ajánlata ellen. Azonban ami képességet, szakértelmet szereztem, szívesen felajánlom a fentebb hangoztatott s ajánlott cél kivételére s a főtiszteletű bizottságoknak magamat készséggel rendelkezésre bocsátom e tekintetben s nagyon örülnék, ha bármivel is előbbre vihetném ez ügyet. Különb — a nt. szer-

kesztő ur szíves engedelmével* még egyetmást szándékozom elmondani; — de ezt külön cikke hagyom.

Debrecen, 1902. december 5.

G. Szabó Kálmán,
nyomdász.

IRODALOM.

Debreceni képes kalendárium az 1903-ik évre.

Nyomatja és kiadja: Debrecen sz. kir. város könyvnyomdája. Ára 1 korona. Értékes, olesó és határozott kálvinista szellemben szerkesztett naptár, mely nagyon méltó a terjesztésre. Nevezetesebb cikkek benne: Debrecen sz. kir. város cimere; irta Zoltai Lajos. Bizáki Puky Gyula, Debrecen sz. kir. város és Hajdúvármegye főispánja. Sinay Miklós, Révész Imre után. Kufstein vára, képpel, irta: S. Szabó József. Debrecen képekben. Révész Balint (képpel) irta: Csiky Lajos. Révész Imre (képpel) irta: Eröss Lajos. stb. stb. Különb a jeles naptárt ez idén is Komlóssy Arthur főjegyző szerkesztette.

A magyar birodalom története. Két kötetben;

irta Acsády Ignác. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. társulat kiadása. E füzetekben megjelenő értékes vállalatról részletesen szólottunk volt a 2 első füzet megjelenésekor. Most már a 3-ik és 4-ik füzet is előtűnk fekszik. A mit akkor elmondottunk, ugyanazt ismételhettük most is. Egy rövidebb, de mindamellert is tudományos irányu s komplét magyar történelmi műre mindenkinek szüksége van, a ki nemzetünk multját nemcsak ismerni, hanem az abban rejlő nagy tanulságokat életviszonyaiban felhasználni és alkalmazni is kívánja. Ilyen az Acsády Ignác kezünk alatt fekvő műve, mely a mellett, hogy teljesen komoly és tudományos irányu, egyszersmind igen becses illusztrációkkal jelenik meg. Így p. o. a 3-ik füzetben bemutatja Budát a Schédel krónikája után; a 4-ik füzetben pedig Mátyás király egy rendkívül szép s 1462. febr. 10-kén kelt oklevelének a másolatát közli az Athenaeum nyomdásában. Az egyes füzetek kéthetenkénti időközben mindig szombat napon jelennek meg. Egy füzet ára 60 fillér. Előfizetés negyedévre (6 füzet) 3 k. 60 fill. Félévre (12 füzet) 7 k. 20 fill.

* Szívesen veszem. Már a Hoffmann cikke közlése alkalmával kijelentettem, hogy nekem mindenki barátom, de legelső sorban barátom az igazság. Annyit már most is látok, hogy Eperjessy és Ruzicska olyan eszmét vetett fel, mely nemcsak hogy figyelemreméltó, hanem messze kiható nagy horderővel bír. Nekem, — megvallom, — mindig kedvenc eszmém volt egy kollégiumi nyomda felállítása, protestáns s pláne a debreceni kálvinista ós kollégium ezzel lesz egész s hogy erre a multban senki sem gondolt, annak az egyszerű magyarázata talán az, hogy századok óta fennáll Debrecenben a városi nyomda s az a viszony, mely ezt a várost a kollégiummal s általában a kálvinizmussal összefűzte, némi tekintetben feleslegessé tette a különálló kollégiumi nyomdát. De ma már nem pusztán kollégiumi, hanem ref. egyházkerületi nyomdáról van szó; a nyomdai szükséglet is folyvást és nagy arányokban nő: most már nem szabad eljteni az eszmét, vagy egy, vagy más alakban meg kell valósítani. S éppen azért minden ez ügyre tartozó szakvéleménynek lapomban nagyon szívesen helyet adok. Elöttem csak az ügy sikere lebeg s a kálvinismus érdeke. Egyébiránt megjegyzem, hogy ezt a cikket már a Hoffmann-féle cikk megjelenése előtt megkaptam; de várnai kellett kiadásával, míg a Hoffmanné megjelenik. Szerk.

Magyar oklevél-szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Legnagyobb részöket gyűjtötte Szamota István; a magyar tud. akadémia megbízásából szótárra szerkesztette: *Zolnai Gyula*. Megjelenik január, március, május, július, szeptember és november 15 én. Előfizetési ára egy évre (6 füzet) 9 korona. Budapest; kiadja: Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 1902. Ez a mű tulajdonképpen szükséges pótlék a Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond által szerkesztett „Magyar Nyelvtörténeti Szótár”-hoz, mely műben az érdeemes szerzők — saját bevallásuk szerint — a régi okiratokban előforduló magyar szókineset jóformán kiaknázatlanul hagyták. S ezt a hiányt nemcsak a nyelvészek hanem a történettudósok is erősen érezték. Most már tehát ezen a hiányon segítve lesz. A pompás kiállításban megjelenő művet füzetenként is meg lehet szerezni; egy-egy 5 ives füzet ára: 1 k. 50 fillér. Sőt a kiadó cég, tekintet nélkül arra, hogy hány füzetre fog terjedni, elfogad előfizetéseket 18 koronával a teljes műre.

KÜLFÖLD.

Képek az ausztriai evangéliumi mozgalomból.

(Folytatás.)

V. Az uralkodó és az osztrák kormány magatartása a mozgalommal szemben.

A Habsburgoknak a katolikus egyházhoz való ragaszkodása minden időben igen erős volt. És ez a hűség nem mindig a vallásbeli meggyőződésen, hanem azon a felfogáson alapult, hogy a katolicismus világhatalmat hirdető elveivel hathatós támogatója az imperialismusként. A mint a katolicismus a szabadelvű nézetek terjesztése által egyre jobban veszítette a tért, a Habsburgok óriási hatalma is lassanként szűkebb körre szorult. E két dolog közötti összefüggést látva a Habsburgok mesterséges, gyakran gyűlöletes eszközökkel igyekeztek a katolicismust új életre kelteni kínos vergődéséből. Rómával szövetkezve sikerült is nekik Ausztriát, a mely a 30 éves háború előtt $\frac{9}{10}$ -ed részben protestáns volt, ismét csaknem egészen katolikussá tenni. Szomorú diadal volt ez; a győzelem utja holt-tetemen, vérpatakon át vezetett vissza abba a sötétségbe, a melyet a protestantismus annyi országban Isten dicsőségére és az emberek javára szétoszlattott.

A vallási türelem nemes erényére kevés példát találunk a Habsburgok koronáját viselő uralkodók között. Nyíltan, vagy titkon majdnem mindenik támogatta a reactio átkos munkáját. Ha a fanatikus II. Ferdinánd megérti elődjének II. Miksának ama mondását: „a kik az emberek lelkiismerete fölött akarnak uralkodni, azok az Isten trónjához merészelnek lépni.” Bizonyára nem teszi oly szerencsétlenné birodalmát. Mennyire kimagaslott a Habsburgok között felvilágosodottság tekintetében II. József, a ki nemcsak uralkodói fényével, hanem lelkiének magasztos tulajdonaival is tündöklött. Örökre emlékeztetnek maradtak az egyháztörténelemben azok a szavak, a melyeket e nemes uralkodó a türelmi rendelet kiadásakor mondott: „A gyalázatos türelmetlenség jelenetei száműzetteknek birodalmamból. A fanatismus jövőre csak azon megvetésről legyen

ismeretes, melyet iránta érzek. Senki se legyen ezután hitéért üldöztetésnek kitéve!”*

A jelenlegi uralkodó, Ferencz József, bár a katolikus egyházhoz való szilárd ragaszkodásának félre-ismérhetetlen jelét adja több ízben, sem szavaiban, sem intézkedéseiben soha sem árul el legkisebb türelmetlenséget sem. Többször hangoztatta, hogy az evangélikus egyház jóléte nagyon szíven fekszik. Feltűnést keltettek az uralkodónak különösen azon szavai, a melyeket az osztrák protestánsok zsinata hódoló küldöttségének Budapesten, 1901. október 31-én mondott: „Köszönöm a zsinatnak” így szólt a császári válasz, „hogy mindjárt összeülése alkalmával azt a határozatot hozta, miszerint hazafiasságának és hűségének velem szemben kifejezést adjon és örvendek, hogy ezen megbízatás teljesítése végett ide jöttek. *Meg vagvok győződve az evangélikus egyház tagjainak hazafiasságáról és honszeretetéről és tudom, hogy ezután is bizhatom hűségökben és hogy a lelkesedés is ezen irányban igyekezik működni.* Önök most — így végzé az uralkodó — nagyon nehéz viszonyok között gyűléseznek, mert jelenleg az egész világon élénk mozgalom indul meg. Még egyszer köszönöm lojális nyilatkozatukat.”

A magas állású klerikálisok az uralkodó személyét minden áron bele akarják vonni az evangéliumi mozgalom ellen való küzdelembe, sőt a császárnak egy állítólagos nyilatkozatát terjesztik mindenfelé annak bizonyítására, hogy a felséges ur mennyire elítéli a mozgalmat. Egy ausztriai káplán azt hozta a nyilvánosságra, miszerint a császár, a midőn őt a múlt évi prágai tartózkodása alatt kihallgatáson fogadta s az éjszakai csehországi katolikus egyház ellen intézett támadásokról magát informáltatta, az uralkodó ezeket mondta: „Rettenetes, hogy mennyire üldözik a katolikus vallást, de küzdeni kell ellene.” Egyszersmind 60 ezer koronát ajándékozott egy Obersiedlitzben építendő templomra. Pedig fölösleges számmal vannak katolikus templomok, ellenben az evangéliumnak a nép nyelven való hirdetése teljesen hiányzik Róma hívei között. Ha ismerné a jó uralkodó népeinek történetét, akkor a fentebb idézett mondás helyett inkább azt kellett volna felelnie: Rettenetes, hogy mily kárt okozott a római egyház birodalmának és alattvalóinak: a vagyonos és elégedett embereket szegényekké, nyomorultakká tette s egészen értem, hogy most mást akarnak. Ennek az egyháznak a kapzsisága, valamint híveinek a korlátoltsága hihetetlen. Ausztriában a világi és szerzetes papok száma 43 ezer s ezek kezében 2 milliárd értékű vagyon van, míg 25 millió embernek csak 23 milliárd korona érték. Ugyanis Ausztria vagyona az 1895-iki számítás szerint 50 milliárd, de ennek a fele az uralkodó ház tagjainak és klerikális magnásoknak a vagyonát képezi. Hol itt az arány? Lehetetlen, hogy az ősz uralkodó előtt olykor sötét színben ne lássék a klerikális szellemben vezetett birodalmának a jövője.

A múlt év végén Dr. Gruscha hercegprimás Ferencz Józsefnek egy memorandumot nyújtott át, a melyben panaszodik az osztrák kormány lanyha magatartása miatt, melyet a nagy németek rómaellenes mozgalma iránt tanúsít. A memorandum részletesen összefoglalja a rómaellenes mozgalom kiemelkedő eseményeit,

* Geschichte des Protestantismus in Oesterreich in Umrissen. Im Auftrage der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich. Von Georg Loesche. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) in Tübingen und Leipzig 1902.

felemlíti az eddig hithű katolikusoknak az anyaegyháztól való elidegenedését s azon félelmének ad kifejezést, hogy Ausztriában az egyház tekintélye a kormány türelmes magatartása miatt érzékeny csorbát fog szenvedni. Egyébb tekintetben is a klerus helyzetét igen nehéznek jelzi s végül „a fenyegető nagy veszéllyel szemben“ ő felsége segélyéhez folyamodik. A császár a memorandumot kegyesen fogadta, de határozottan hangsúlyozta, hogy a minisztérium eddigi magatartását teljesen korrektnek tekinti. A törvényes alapot nem szabad elhagyni és csak ott, a hol az agitálásban törvénysértés tűnik ki, léphet közbe a kormány. Ez eddig is megtörtént, úgy, hogy az eddigi eljárás megváltoztatása lehetetlen.

A klerikális bécsi „Vaterland“ azt állítja, hogy Dr. Gruscha nem személyes memorandumot, hanem az összes osztrák püspökök feliratát nyújtotta át, a melynek tartalma előtte ismeretlen volt, hogy továbbá ő felségének a felelete „csupa találmány“. A császári felelet azonban a Vaterland állítása dacára is általános hiteltre talál.

1901. júniusban nyilatkozott Körber osztrák miniszterelnök a képviselőház ülésén a rómaellenes mozgalom ügyében és a következő figyelemre méltó megjegyzést tette: ha a rómaellenes mozgalomban törvénytelenység fordult elő, adott esetekben a kormánynak közbe kell lépni, a túl sok rendőr alkalmazása azonban aggasztónak tűnnek fel s ily mozgalmaknál teljesen eredménytelen lenne. Mindnyájan egyetértünk ezen szavakkal, a melyek a terhes osztrák államkormány vezetőjének becsületére válnak. Eddig azonban még nem igen vesszük észre, hogy Ausztriában ezen szavak szerint járnának el. A római egyháznak, a mely még mindig nem mondott le arról, hogy az erőszak eszközeivel üldözze az eretnekeket, eddig sikerült Ausztriában is a világi hatóságot fenyegetett érdekeinek megoltalmazására igénybe venni. Még mindig sok a felesleges rendőr, a mi miatt az evangéliumi mozgalom hívei joggal panaszkodhatnak; ellenben a római egyház szabadon védekezhetik és szabadon támadhat.

Csodálatos intézménynek mondható Ausztriában a sajtó törvény, a censura, a mely hála Istennek nálunk Magyarországon olyan alakban, mint ott, nem létezik. A censurának első sorban azok a sajtótermények esnek áldozatul, a melyek a római egyházra kényelmetlenek. Példa erre az Innsbruckban minden 14 napon megjelenő „Scherer“ című lap, a mely a „Hutten Ulrich-szövetség“ organuma. Ez a lap bőven tájékoztatja olvasóit pompás fametszeteivel és szatirikus költeményeivel a rómaellenes művekről. Hutten mint fő hős jelenik itt meg, Luther pedig a német faj mentője gyanánt. A „Scherer“-nek, mint antiklerikális folyóiratnak mennyi cikke esik áldozatul a censura irónjának s mennyi pert kell kiállani felvilágosodott irányáért. A rendőrség tulbuzgalma azonban nem árt a Scherernek, mert ha az egyik számát elfoglalják, ismét megjelenik az újabb kiadásban.

A mozgalom elején a rendőrség különösen az Ausztriába átjövő németbirodalmi protestáns lelkészeket bánt el igen brutalisan. Minden csekély ürügy alatt kiutasította őket Ausztria területéről. Ismeretes, hogy miképp járt el a rendőrség a már említett Bräunlich német lelkésszel, a ki hitsorsosait Brünmben meglátogatta s velök egy vendéglő zárt szobájában vallásos dolgokról beszélt. Másnap reggel két rendőr igen korán fölébresztette s a rendőrségre vitte, a hol tudtul adták, hogy lázítás miatt örökre ki van utasítva Ausz-

ria területéről. Hasonló történt két nappal később két szász lelkésszel. Ez történt 1900. júliusban. Ma már némileg javult a helyzet. A németországból jövő segédlelkészeket megerősíti állásukban a kormány, a mit a mozgalom kezdetén nem igen tett meg. A rómaellenes mozgalommal összefüggő demonstrációnál nem avatkozik közbe a legutóbbi időben a rendőrség. Mutatja ezt az 1902. nov. 16-iki tüntetés, a melyet Schönererék rendeztek. Előtte való este ugyanis Lichtenstein herceg a katolikus iskola egyesület gyűlésén nagyon elbizakodott és harcias beszédet mondott a klerikálisok nevében. Erre Schönererék másnap mintegy 128 diszbe öltözött egyetemi hallgatóval s nagy tömeg kíséretében tüntető menetet rendeztek a Hofburg előtt, a hol megkesztorozták II. József szobrát ilyen felirattal: „Az első los von Rom Császárnak.“ A feliratnak tökéletes igaza volt. II. József szelleme ismét felébredt Ausztriában.

(Folyt. köv.)

Rév, 1902. okt. 19.

Veress István,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Theologiai magántanári** próbaelőadást tartott a debreceni ev. ref. theologiai akadémiánál a hó tizedikén délelőtt *Lenz Géza* tiszaroffi ev. ref. lelkész, a ki *Sabatier* volt párizsi protestáns theologiai fakultási tanárról, mint reformátusról és dogmatikusról szólt; felmutatta nevezetesen *Sabatier* munkái nyomán az ő hittani rendszerét; ismertette ennek hatását, jellemezte tény- és árnyoldalait, kritikailag elemelve egyéni nézeteinek itt ott téves és igazolatlan voltát. A kívánalmaknak mind tartalmi, mind alaki szempontból megfelelő akadémiái próbaelőadáson megjelentek egyházkerületi buzgó főgondnokunk és a magántanárvizsgáló bizottság tagjai, a helybeli lelkészi kar képviselője, az akadémiái tanárikar a főgymnásiumi igazgató és szép számú akadémiái ifjúság. A bevezető és záró beszédet a theologiai dékán tartotta, kinek a theológiáról, mint tudományról elmondott alkalmi gondolatait lapunk valamelyik közelebbi számában közölni fogjuk. Az ifju theologiai magántanárnak úgy is, mint főiskolánk csak nemrég jeles növendékének szép sikeréhez őszintén gratulálunk.

— **Folytatás a kenetteljes stylusból.** Az „Alkotmány“ 292-ik számában egy Rómában keltezett levél látott napvilágot, mely a protestantizmusnak ottani terjedéséről a következő kenetteljes kifejezésekkel emlékezik meg: „Már több ízben felhangzott a méltányos panasz, hogy a kereszténység szívében, az örök Róma városában egy idő óta botrányos dolgok történnek, tudniillik, hogy a protestánsok különféle árnyalatai orcátlan (sic!) lélekvásárt üznek, kenyérrel, pénzzel, ingyenes gyógykezeléssel és iskolával csalogatják magukhoz az inséges katolikusokat.“ Ejjnye no, mennyire eltalálják a klerikálisok a proselitafogdosás epithetonját. Különböleg egészen illetékesek a saját hatáskörükből ismert manipulációk jellemzésére. Valjon hogy venné ki magát, ha Róma helyett magyarra fordítanók a tételt s ugyanakkor a protestánsok helyett klerikálisokat, inséges katolikusok helyett szegény protestánsokat írának? . . . s tán Róma helyett Debrecent?

— **A Kövesdy-féle alapítványból jutalmazandó férfinégyes-pályázat eredménye.** A lapunk ez évi 10-ik számában meghirdetett műenek-pályázatra a meghatározott időig 19 pályamű érkezett be. Ezek közül 4-et formai s tartalmi kellekek hiánya miatt nem bocsáthatott pályázatra a bíráló bizottság, a megmaradt 15 művet valamennyit művésziesen komponált darabnak találta, s közülök „Rákóczy a határon” című mű-férfinégyest ítélte a 400 koronás jutalomra méltónak, melynek a felbontott jeligés levél szerint Lányi Ernő miskolci zeneiskolai igazgató a szerzője. Dicsérettel tüntetett ki a bírálóbizottság még 5 művet; a szerzők engedelmével ezeknek jeligés levelei is felbontatván, négynek ismét Lányi Ernő, egynek pedig Horváth Fábian egri nyugalmazott tanítóképezdei zenetanár tünt ki szerzőjeül. A pályázatnak ezek szerint nemcsak sikerült, de fényes eredménye is volt. Reméljük, hogy az evenként ismétlődő, de bizonyos ciklus szerint változó tárgy pályázatnak jövőre is ehhez hasonló örvedetes sikere leend. A nem jutalmazott pályaművek Mácsai Sándor főiskolai énektanártól vehetők vissza.

— **Baptista vallomások.** A „Békehernök” című baptista folyóirat és ifjusági közlöny november 30-án megjelent számában a 345 és 346. oldalon „Gyülekezeti életünk Budapesten” cím alatt érdekes vallomásokat olvasunk. Valamelyik atyafi egy Budapesten építendő baptista imaház érdekében rázza a perselyt s a következőleg ír: „Egy ily célú imaház van már Budapesten: de -- sajnos! — ebben nem cseng az evangéliumnak szava édes hazánk szép nyelvén. Ambár örülünk, hogy német nyelven is prédikáltatik a megtérés; de ez minket magyarokat nem vigasztal meg elmaradottságunkban, míg legalább is utól nem érjük német testvéreinket. Némi szerencsétlenségünk az, hogy tőlünk minden külföldi segély el van zárva.* Ezt már a h.-bőszörményi gyülekezet is tapasztalta abban az időben. A német kápolna építési költségeinek egy jó része külföldről folyt be. Aztán elősegítette ebben a magyarországi gyülekezetek vagy 20 éven keresztüli adakozásainak felküldése a központi (!) pénztárba, melyet szabadon fordíthattak az említett célra. De nem így áll a dolog mi velünk! Nekünk ily forrásaink nincsenek; talán ha nyillanának is, támadna olyan, a ki bedugná.**! A német gyülekezet aztán abban a szerencsés helyzetben van ma, hogy állítólag 4 „telke van Budapesten” stb. Így hangzanak ezek a vallomások, *vagyis éppen úgy, a mint azt Stern Herman megírta!* Egyébiránt azért csak megdicsérrjük a „Békehernök” cikkezőjét, hogy szót emel a magyar nyelv érdekében. Bár régen megtették volna ezt mások is. Mi sokat küzdöttünk a baptista rajongás ellen, de talán legjobban bántott bennünket az, hogy bizonyos nemzetközi mezben jelent meg s magyarajku hívei kiszolgáltatták magokat az idegen kalandoroknak. Örülünk rajta, hogy legalább e tekintetben kezdenek már a szemek nyilladozni. Ugyan miért nem számoltatjátok meg kedves atyafiak Meyer urat!?”

— **Kálvin emléke.** Deil Jenő a kassai ipar- és kereskedelmi kamara érdemes titkára fiát főiskolánkba hozván tanulni, úgy hitte, hogy ezzel az alkalommal megláthatja városunkban a mi nagy reformátorunk díszes emléksobrát s bejárva keresés közben a várost, nagyon elesodálkozott, hogy a magyarhoni kálvinizmus os tészkében s erősnek hitt várában nem találta meg

a nagy Kálvin János emlékoszlopát. Meglepetésében áldozatkészség nyilatkozott meg nála s 40 koronát jutattott a főiskolai pénztárba egyik theol. akadémiai tanár közvetítésével, hogy ez az adomány legyen az első ködarab a Kálvin-szobor alapjára. Teljes elismeréssel adózunk a Deil Jenő ur lelkes buzgalmának, ki az ő nagy reformátora, Luther Márton mellett Kálvin Jánosért is lelkesedik s annak tettben is szép jelét adja. De fel kell öt világosítanunk a felől, hogy a puritán Kálvin szelleme nem engedte meg eddig se, s ezután sem fogja megengedni, hogy az ő emlékére több más földi nagyjainkéhoz hasonlóan, valaha szobrot emeljünk. Egyik tudós munkatársunk, Historicus név alatt éppen lapunk ez évi 7-ik számában (104. oldal) foglalkozott tüzetesen az emlék-szobor eszméjével, a midőn a rákócy-i egyház buzgó prebyteriuma kezdeményező lépéseket tett lelkes elhatározásával a szoboralap javára gyűjtéseket eszközölni. Már akkor meg volt jegyezve a szerkesztő részéről, hogy ő is teljesen egyet ért Historicus-sal. Távolról sem azt akarjuk ezzel mondani, hogy ridegen adjuk vissza a kezdeményező adományt. Kálvin emlékét nemcsak emlékszoborral lehet megörökíteni, hanem az ő eszméit diadalra segítő intézmény által is. Létesítsünk tehát éppen a Historicus által felvetett gondolat szerint Debrecenben is Kalviniumot, minél több csarnokban hirdethetjük és terjeszthetjük a kálvini eszméket és irányzatot a hazában: annál több lelket nyerünk meg a meghamisítatlan Krisztusi igazság bajnokául. Kálvin János születésének 1909-ben 400-ik évfordulója lesz. A megvalósítandó eszme éveket igényel, míg testet ölthet. Nincs hát elveszthető időnk; a mit Deil Jenő ur megkezdett: az általunk jelzett irányban folytassuk mi is s a négyszáz éves évforduló napján tetteleg is mutassuk meg, hogy nem méltatlanul szoktuk magunkat, evangélium szerint reformátusokat, kálvinistáknak is nevezni.

— **Spanyolországban 1902.** márciustól novemberig nem kevesebb, mint 490 bikaviadal volt. A megölt lovak és bikák értéke 750,000 frank. A személyzet fenntartására kiadott és a nézők által fizetett díjak összesen 12 millió frankra rúgnak. Abból a szempontból érdekes ennek a ténynek a felemlítése, hogy a spanyol közoktatásra sem száznak a spanyolok nagyobb összeget, mint a mennyit a barbár erkölcsökre valló bikaviadatokra kidobnak. S ne feledjük, hogy Spanyolország a katolicizmus classicus hazája, a honnan sikerült a reformációt kiirtani II. Fülöpnek!

— **Értesítés.** Többen kérdezősködvén ismétlő iskolások számára írott vallástani kézikönyvem felől, ezuton értesitek minden érdeklődőt, hogy jelzett könyv egyedül nálam kapható. Egy példány ára: 40 fill. 10 példányt egyszerre rendelve bérmentve küldök; 20 példányra egyet rá adok. Tisztelettel, Bihar-nagyrabé 1902. dec. 15. F. Varga Lajos.

— **Megható emlékűnapély** folyt le f. évi november hó 16-án vasárnap délután, az istenitisztelel végeztével Szapáryfalván. Az ottani lelkész ugyanis emlékbeszédet tartott az 1702. jul. 23-án véglegesen megszűnt Beszerményi vagy Zarándi református egyházmegyéről, tárgyalván annak multját először hittani szempontból, másodsor szervezet tekintetében 1548-tól 1702-ig. Ezen Egyházmegye kiterjedt Torontál, Temes, Krassó-Szörény, Arad és Zaránd vármegyékre, összesen 27,663 □ kilométer földterületre. Az Emlékbeszéd felevenítette azt a pezsgő, eleven egyházi életet, mely ezen területen másfél század alatt virágzott (1532—1692.) mely az erekekben és szivekben lüktetett és a mely az

* Ki zárta el? Talán Meyer ur?

** Kívánsi vagyok rá, hogy ki volna az?

Szedő.

1692—1702. évek alatt e területen dúló török ésszerb pusztítások, égetések miatt kihalt s immáron éppen 200 év óta alussza a halál álmát! De az elpusztult egyházak mohosult sírhalmái közül a játszi szeliók szárnyain emez ének megzendülését hallja a multak letűntén merengve borongó lélek: „A feltámadásnak boldogító reménysége, Melyért a mig éltem, szivem legforróbban ége, Volt hív lelkemnek dicsősége, a halálban is idvessége, És ennek még most sincsen vége!” Ugy van! Nincs vége a feltámadás reménységének! Közelget a reménység megvalósulása. A Duna és Maros közti területen 18 egyház létezik 30,000 lélekkel s a hajdani Beszerményi egyházmegye feltámasztásának kérdése szönyegre került. A feltámasztandó egyházmegyéhez csatlakozásokat, a f. évi okt. 20. s következő napjain Temesváron tartott békés bánati egyházmegyei közgyűlésén a Maros jobb partján fekvő két egyház Szemlak és Kispereg már bejelentette. Tudvalevően Arad és Zaránd Vármegyék területe az 1821. évi debreceni generál-konvent határozatával az ujonnan létesített nagy-szalontai Egyházmegyéhez csatoltattak. Eljött az óra, melyben a halottak, kik a koporsókban voltak 200 esztendeig, meghallották az Isten Fiának szavát és kijöttek sirüregeikből az életnek feltámasztására. Az Ezékiel próféta által látott nagyszerű életre kelés pillanatában, az emberi rombolás által egymástól szétszakított tetemek most egybe akarnak menni; már hallazzák a nagy zugás a csontok között, melyekre kezd immár hus lerakodni, őket összekötő inak nőni és a testté idomult tagokat kezdi bevonni a bőr. De lélek még nincs az egybe ment tetemekben. Még ezután következik a profécia hátra levő része: „Prófétálj a Léleknek, profétálj embernek fia és mondjad a Léleknek: Ezt monnija az Ur Isten: A négy szelek felől jöjj elő te Lélek! és lehelj ezekben a megölettekbe, hogy éljenek! Profétálj azért a mint hagyta vala nékem; és Lélek méne ő beléjük és megéledének és álla az ő lábára felette igen nagy sereg.” Ezék. 37. 1—10. (Beküldve.)

— Mélius Péter s a német olvasó közönség.

Az általánosan ismert s Herzog által alapított nagy „*Reälencyklopaedia*“ új kiadásban jelenik meg *Hauck Albert* lipcei professor szerkesztésében néhány év óta immár 11 kötet látott napvilágot; most van sajtó alatt a 12-ik kötet. E kötetből beküldetett hozzánk már előlegesen egy részlet, nevezetesen beküldettek az 567—570 lapok, a melyeken a mi érdemes és tudós és szeretett professorunk *Balogh Ferencz* ismerteti a világgal, *Méliusz Pétert* a nagy magyar kálvinista püspököt. Adja rövid életrajzát; vázolja küzdelmeit, elért sikereit s végül pontosan sorolja fel magyar és latin nyelven írott művei teljes címét. Melegen üdvözljük a mi kedves jó bátyánkat ezen a téren is; a világ édes keveset tud rólunk, ha csak magyar nyelven írunk! Kevesebbet minden bizonynyal, mint mikor a mi tudósaink is, mint más nemzetekéi, latin nyelven írtak. Akkor az a nyelv internationalis jellegű volt; de bizony ma agunknak kell az alkalmat még a nyelv kérdésében is megvásárolni, ha azt akarjuk, hogy felölünk a világ tudomást vegyen. Ezért tartjuk fontosnak a *Balogh Ferencz* cikkét Méliusról a Herzog-féle „*Reälencyklopaediában*.”

— **Tisztujítás.** A nagybányai egyházmegye esperesére adott szavazatok f. hó 9-én Erdőszádán Gr. Dégenfeld Sándor gondnok kastélyában lettek felbontva. A beadott 41 szavazat közül eddigi esperes Bencsik István n.-paládi lelkész 37-et kapott s így a következő ciklusra az egyházmegye esperesévé ismét ő lett. A

többi tisztségekre beadott szavazatokat f. hó 17-én Szatmáron bontotta fel a bizottság a következő eredménnyel: Beadatott 42 szavazat, ebből 42 szavazattal, tehát egyhangulag gondnokká választott Gr. Dégenfeld Sándor. Egyházi tanácsbírák lettek: Széll György avasujvárosi, Sátor Dávid szinyérváraljai, Molnár Lajos kispeléskei, Balogh István kiskolesi, Soltész János ombadi lelkészek. Világi tanácsbírák: Helmezy József birtokos ügyvéd. Tóth Mórícz földbirtokos, Böszörményi Zsigmond földbirtokos, Csaba Adorján birtokos főszolgabíró lettek megválasztva. Az egyenlő szavazatot nyert Böszörményi Sándor és Dezső Kálmán között új választás lesz. Egyházi főjegyzővé: Szabó József a.-medgyesi lelkész, egyh. aljegyzővé: Magoss Ferencz egri lelkész, világi főjegyzővé: Torday Imre nagybányai városi tanácsos, világi aljegyzővé: Szilágyi Tihamér járásbírók lettek. Egyházmegyei közpénztárnokul Nagy Lajos felsőbányai lelkész választott.

— **Zsinati előkészületek.** A f. évi novemberi konvent 44. j.-könyvi számu határozatával a zsinatelőkészítő öt albizottság munkálatainak szoros egységbe foglalása és a konventi határozatok szövegszerű végrehajtása céljából kiküldött bizottság *Kun Bertalan* püspök és *br. Bánffy Dezső* egyházkerületi főgondnok urak mint konventi elnökök elnöklete alatt f. hó 20. és 21. napjain Budapesten a szokott helyen ülést tart, hogy az egyházkerületekhez és egyházmegyékhez leküldendő *előzetes törvénytervezet* szövegét megállapítsa.

— **Halálozás.** Alólirottak bánatos szívvvel tudatjuk *Pazar Kálmán* körösfői ev. ref. lelkésznek élete 39-ik, lelképásztori hivatala 7-ik, házassága 5-ik évében f. hó 4-én d. u. 2 órakor rövid szenvedés után bekövetkezett elhunytát. Temetése f. hó 6-án, d. u. 2 órakor leend. Körösfő, 1902. december 4. Testvérei: Pazar József nejével Kovács Etelkával, Pazar Gyula, Pazar Ilona férjével Csontos Sándorral, Özv. Pazar Kálmánné szül. Elek Margit, leánykája: Ella.

Szerkesztői üzenet.

P. F. Budapest. Becses sorait köszönettel vettem. Már azt megelőzőleg elolvastam az „Egyetértés“-ből hivatolt cikkét. Gondolom a „Debreceni Protestáns Lap“ 50 számában „Konvent és a világiak“ című cikkem véletlenül éppen alkalomszerűleg jött, hogy a felvetett kérdésben álláspontommal tisztába jöhessen. Ön elítéli a puritán presbyteri rendszert. Én mellette állok. Veszedelmes az egyház kormányzásában a *küriarchia* kétségtelenül, de nem kevésbé az lenne a „püspöki kormányzás“. Ilyet a protestantismus egyáltalán nem is ismer. Van ugyan „systema episcopale“ de még ez sem az, mint a mit ön akar. *Kerkápoly Károly* „Protestáns egyházalkotmány“ című Pápa 1860-ban megjelent művében a 26. és 27. oldalon szépen fejtegeti és kimutatja, hogy a konsistoriumokkal dolgozó „systema episcopale“ *püspöki* ugyan, csak hogy e nevezet alatt a fejedelmek püspökségét kell érteni. Ha ezt sehol nem honosították meg ott, hol, — mint nálunk Magyarországon is, — a reformatio az államfő *ellenében* vitetett keresztül — még kevésbé fogadhatjuk azt el olyan formában, mint azt ön az „Egyetértés“-ben ajánlja. Ez már egyenesen a róm. katolikus és hierarchikus rendszerhez való visszatérés volna. A római felfogás szerint ugyanis az egyházkormányzás joga a püspökök kezében van mint „*jus divinum*“ s ezt részint közvetlenül, részint vikáriusai által által gyakorolják is. De ezt az elvet mi reformátusok el nem fogadhatjuk s őseink sem fogadták el soha. Azt nem tagadjuk, hogy a lutheranusok a reformatio első évtizedeiben többször hajlottak felé; így p. o. a száz-választófejedelemségben 1528-ban sőt Vittenbergben is 1539-ben. De a református álláspont eleitől kezdve az volt, hogy a kormányzási jog a hívek ö szeségét illeti. *Gelei Katonára* sem lehet e tekintetben hivatkozni, mert mint *Kerkápoly* megjegyzi: „Azon körülmény, hogy a zsinatokon majdnem kizárólag lelkészek tanácskoztak és végeztek, — nem bizonyítja a világiak kizárását. Azon időben ilyesmire gondolni is képtelenség leendett. Hihetőbb az, hogy a világiak hatalmuknak s az egyház általi nélkülözhetetlen, segítségüknek érzetében hagyták tanácskozni lelkészeiket, jól tudván,

hogyan azok mit sem végezhetnek, mi nekik rövidségükre lenne; ha ugyan minden oly végzés okvetlenül holtan született gyermek fogott volna lenni." És hogy mily kevés hatása lett *Gelei Kátona* aktiójának éppen ott, hol legnagyobb tekintélynek örvendett, t. i. az erdélyi részekben. azt ön, mint egykori erdélyi lelkész igen jól tudhatja; hiszen ott ma is csak világi férfiu elnököl még az egyházkerületi közgyűléseken is s azokon feltétlenül a világi elem dominál még pedig: de jure! Valóban a püspöki jog ott inkább csak a lelkészekkel szemben érvényesül, de nem a kúriarchia ellen. Isten mentsen ettől bennünket. Kérelmének, hogy t. i. vegyem át és közöljem becses cikkét, mindezek dacára is szívesen eleget tennék; de hiszen az „Egyetértés“ hol az megjelent annyira elterjedt lap, hogy ez felesleges. Gondolom elolvasta azt minden református lelkész. — **Sz. I. Bodófalva.** Mihelyt egy kis térrel rendelkezem, rögvést és készséggel közlöm. — **K. E. Badalo.** Vettem; köszönöm. Miután azonban ebben a kérdésben mint *legilletékesebb* tényező **Sz. E. Beregvármegye** kir. tanfelügyelője is küldött be egy cikket, azt hiszem, érmészetesnek méltóztatik találni, ha ezt közlöm s az önét mellőzöm. A tárgy egy és ugyanazonos, de annak megvilágítására talán a kir. tanfelügyelő mégis inkább kompetens.

Tartalomjegyzék: Karácsonyra. — A magyar biblia dicső és szomorú napjairól. Balogh Ferencz. — Tárca: Közistentiszteletünk. Csiky Lajos. **Tauügy:** Református népiskolánk veszedelme. Barcsa János. — **Közéletünk:** A debreceni ev. ref. kollégiumi természetbeli tanári lakásokról Referens. — A beregi ev. ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése. Szernyeparti. — Egy figyelemreméltó ajánlat. G. Szabó Kálmán. — Irodalom. — **Külföld:** Képek az ausztriai evangéliumi mozgalmából. Veres István. — **Különfélek.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat,

kisegítő lelkészi hivatalra.

A hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház egy újonnan szervezett segéd lelkész ellenőri hivatalt állítván fel, arra ezennel pályázat hirdettetik

A hivatal teendői:

1. Vasárnapokon és ünnepeken a külterüle-

ten lakó hiveknek, az ottani iskolákban istentiszteletet tartani s azokat lelkészi gondozásban részesíteni, mi végett az egyház öt fuvarral ellátja;

2. köznapokon az egyházi és főgymnasium pénztárak ellenőrzését teljesíteni s olykor az egyházi bizottságokban jegyzősködni;

3. Eljárását, minősítését, hivatalos állását tüzetesebben az egyháztanács 486—1901-iki végzése határozza meg, melynek bő kivonata a jelentkezőknek az egyházi jegyző által kívánatra megküldetik.

A megválasztott kisegítő lelkész fizetése évi kétezer azaz 2000 korona évnegyedes előleges részletekben, s az egyházi és főgymn. tökepénzek kamatjövedelme után némi kezelési százalék, mely azonban 200, azaz kétszáz koronánál többre nem emelkedik s mindenkor az év vége után fizettetik ki. A megválasztott tagja az egyházmegyei lelkészi nyugdíjintézetnek, melyből annak idején 2000 korona nyugdíjt kaphat. Biztosítékul hivatalba léptekor készpénzben, vagy értékpapirokban, vagy ingatlanra bekebelezés útján 4 azaz négyezer koronát köteles nyújtani.

A hivatal állandó s 1903. május 1-én foglalandó el, vagy esetleg hamarabb is, a pályázó kívánságához képest. Jelentkezők kellően felszerelt kérvényeiket (a bizonyítványok közé az első lelkészképeségi vizsgálati és az egészségi bizonyítvány is tartozik) 1903. é. jan. 14-ikig alólírotthoz küldjék. Hódmezővásárhely 1902. dec. 8.

Szeremlei Sámuel
a ref. egyház elnök-lelkésze.

Az őszi és téli-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.